

Wyniki Standardowe 2020 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 800
MAŁOPOLSKA I POGORZE**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2022

Wyniki Standardowe 2020 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 800
MAŁOPOLSKA I POGÓRZE**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ:

mgr inż. Rafał Tarasiuk

Warszawa 2022

Redakcja techniczna

Monika Furmaniak

Grażyna Nachtman

Projekt okładki

Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-905-3

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

- Państwowy Instytut Badawczy

Zakład Rachunkowości Gospodarstw Rolnych

00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20

Tel.: +48 (22) 505 45 82

E-mail: portal@fadn.pl

Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

Uwagi wstępne	7
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionach FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN	8
1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Małopolska i Pogórze	8
1.2. Pole obserwacji Polskiego FADN	9
2. Analiza Wyników Standardowych	10
2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych.....	10
2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych	10
2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych	13
2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej	34
2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	34
2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	37
Wnioski	56

Spis wykresów

Wykres 1.1-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze.....	8
Wykres 1.2-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN	9
Wykres 2.1-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych.....	10
Wykres 2.1-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)	11
Wykres 2.1-3	Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)	12
Wykres 2.1-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych.....	13
Wykres 2.1-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	14
Wykres 2.1-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	14
Wykres 2.1-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	15
Wykres 2.1-8	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	16
Wykres 2.1-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	17
Wykres 2.1-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych	17
Wykres 2.1-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	18
Wykres 2.1-12	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	19
Wykres 2.1-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych.....	20
Wykres 2.1-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	20
Wykres 2.1-15	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych	21
Wykres 2.1-16	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	22
Wykres 2.1-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	22
Wykres 2.1-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	23
Wykres 2.1-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych	24
Wykres 2.1-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych	24
Wykres 2.1-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych.....	25
Wykres 2.1-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych	26
Wykres 2.1-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych	27
Wykres 2.1-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych.....	27
Wykres 2.1-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych.....	28
Wykres 2.1-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	29
Wykres 2.1-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	29
Wykres 2.1-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	30
Wykres 2.1-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	31
Wykres 2.1-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	32
Wykres 2.1-31	Relacja przepływu pieniężnego (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych	32
Wykres 2.2-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej	34
Wykres 2.2-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)	35

Wykres 2.2-3	Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU).....	36
Wykres 2.2-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 2.2-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej.....	37
Wykres 2.2-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej	38
Wykres 2.2-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 2.2-8	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 2.2-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 2.2-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 2.2-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 2.2-12	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 2.2-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 2.2-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	43
Wykres 2.2-15	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	44
Wykres 2.2-16	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	44
Wykres 2.2-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 2.2-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 2.2-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 2.2-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 2.2-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej	48
Wykres 2.2-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej	48
Wykres 2.2-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	49
Wykres 2.2-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	50
Wykres 2.2-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	51
Wykres 2.2-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	52
Wykres 2.2-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	52
Wykres 2.2-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	53
Wykres 2.2-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	54
Wykres 2.2-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	54
Wykres 2.2-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	55

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	- gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
KE	- Komisja Europejska.
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	- działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities).
ONW	- obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania – ONW (ang. Less Favoured Areas (LFA)).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	- Standardowa Produkcja (ang. Standard Output).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	- użytki rolne.
WTGR	- Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRGR	- Zakład Rachunkowości Gospodarstw Rolnych.

Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników Standardowych¹.

Przedmiotem opracowania jest analiza wybranych danych dotyczących działalności gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polski FADN) w roku 2020. Wyniki te zostały obliczone na podstawie danych ze statystycznie reprezentatywnej próby gospodarstw rolnych liczącej w regionie Małopolska i Pogórze 1 455 podmiotów. Pole obserwacji Polskiego FADN, z którego wyłoniono powyższą próbę² obejmowało 148 795 gospodarstw w analizowanym roku. Wielkość ekonomiczna pojedynczego gospodarstwa w próbie, ustalona na podstawie danych rachunkowych i współczynników SO „2013”³, stanowiła co najmniej 4 000 euro Standardowej Produkcji. Od 2020 roku do przeważenia wyników próby na populację badawczą wykorzystywane są dane z planu wyboru opracowanego w 2018 roku oraz współczynniki SO „2013”. Obserwowana w Polsce zmiana struktury gospodarstw rolnych (która jest widoczna w planie wyboru) powoduje w związku z tym również zmianę struktury gospodarstw w prezentowanych wynikach standardowych Polskiego FADN.

Głównym celem analizy jest ocena podstawowych czynników kształtujących sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2020 roku w regionie Małopolska i Pogórze. Analizę przeprowadzono dla gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych (TF8) oraz klas wielkości ekonomicznej (ES6). Pomimo określenia klasy gospodarstw bardzo małych w granicach od 2 tys. do 8 tys. euro Standardowej Produkcji należy pamiętać, że w tej grupie znajdują się gospodarstwa o wielkości ekonomicznej co najmniej 4 000 euro SO (zgodnie z progiem włączającym gospodarstwo do badań Polskiego FADN).

W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstw, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne. Analiza składa się z dwóch części. Część pierwsza zawiera charakterystykę rozkładów gospodarstw w polu obserwacji Polskiego FADN w regionie Małopolska i Pogórze, druga zawiera analizę wybranych zmiennych charakteryzujących: podstawowe zasoby będące w posiadaniu gospodarstw, wartość Standardowej Produkcji oraz ekonomiczne wyniki ich działalności.

¹ Tarasiuk R.: „Wyniki Standardowe 2020 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Region FADN 800 Małopolska i Pogórze. Część I. Wyniki Standardowe”, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2022.

² Floriańczyk Z.; Osuch D.; Bocian M.; Cholewa I.; Malanowska B.: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN od roku obrachunkowego 2019, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2018.

³ Szczegółowe informacje na temat współczynników SO „2013” dla rolniczych działalności produkcyjnych zostały omówione w publikacji: Bocian M.; Cholewa I.; Tarasiuk R.; Współczynniki Standardowej Produkcji „2013” dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2017.

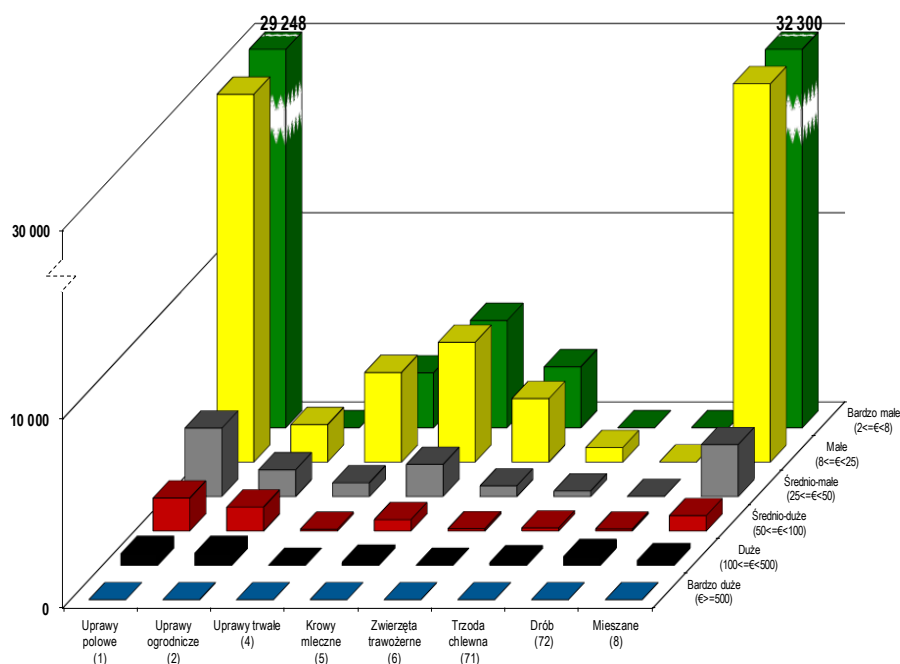
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionach FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN

W tym rozdziale zawarta jest analiza rozkładu liczby gospodarstw znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN z regionu Małopolska i Pogórze oraz w polu obserwacji Polskiego FADN całego kraju, według tych samych dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych⁴: wielkości ekonomicznej i typu rolniczego, które wykorzystywane są w ustaleniu planów wyboru próby gospodarstw rolnych.

1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Małopolska i Pogórze (800)

W polu obserwacji regionu 800 (Małopolska i Pogórze) znajdowało się 148 795 gospodarstw. Dominowały w nim gospodarstwa mieszane (38,1% gospodarstw) oraz gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych (36,7% gospodarstw). Gospodarstwa z tego regionu charakteryzowały się wyraźnie mniejszą siłą ekonomiczną niż w innych regionach, aż 87,8% gospodarstw posiadało wielkość ekonomiczną nie przekraczającą 25 tys. euro SO. Średnia wielkość ekonomiczna gospodarstwa reprezentującego w 2020 r. region Małopolska i Pogórze wyniosła 16 520,8 euro SO.

Wykres 1.1-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze

⁴ Commission Delegated Regulation (EU) No 1198/2014 of 1 August 2014 supplementing Council Regulation (EC) No 1217/2009 setting up a network for the collection of accountancy data on the incomes and business operation of agricultural holdings in the European Union.

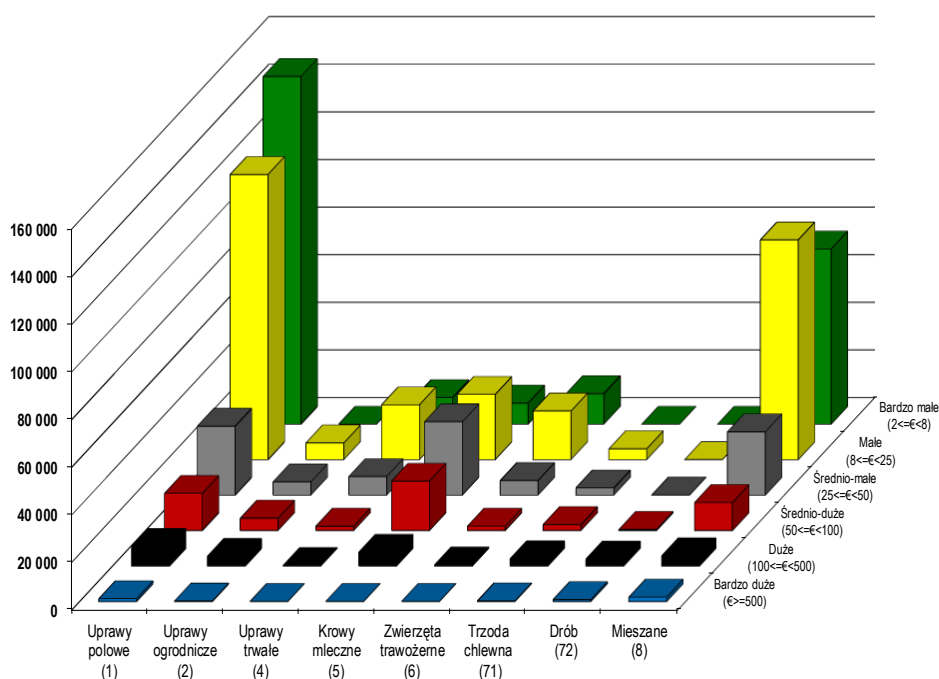
W 2020 roku - ze względu na obowiązujące zasady upowszechniania danych FADN - typ gospodarstw wyspecjalizowanych w chowie drobiu nie został zaprezentowany, ponieważ w regionie Małopolska i Pogórze w grupie tej było mniej niż 15 gospodarstw. Z tego samego powodu klasa gospodarstw największych (powyżej 500 tys. euro SO), w analizie wyników gospodarstw grupowanych według klas wielkości ekonomicznej (rozdział 2.2), została pominięta.

1.2. Pole obserwacji Polskiego FADN

W 2020 r. w polu obserwacji Polskiego FADN znajdowało się 749 302 gospodarstwa. Inaczej niż w regionie Małopolska i Pogórze, najliczniejsze były gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (42,7%). Drugim typem pod względem udziału były gospodarstwa mieszane (28,1%). W przeważającej liczbie gospodarstw (73%) wielkość ekonomiczna nie przekroczyła 25 tys. euro (patrz: Wykres 1.2-1).

Przeciętna wielkość ekonomiczna gospodarstwa reprezentującego w 2020 r. pole obserwacji Polskiego FADN wyniosła 33 222,4 euro SO. To wskazuje, że wielkość ekonomiczna średniego gospodarstwa w regionie Małopolska i Pogórze była znacząco mniejsza od średniego gospodarstwa z pola obserwacji Polskiego FADN i stanowiła zaledwie 49,7% tej wielkości.

Wykres 1.2-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

2. Analiza Wyników Standardowych

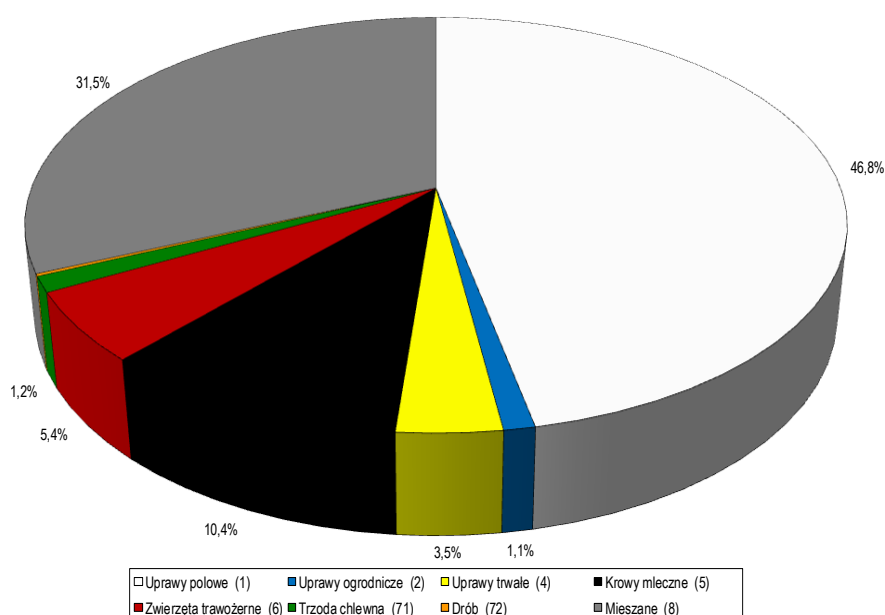
Analizę wyników standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów oraz strukturę standardowej produkcji, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane wskaźniki wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw utworzonych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych

2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych

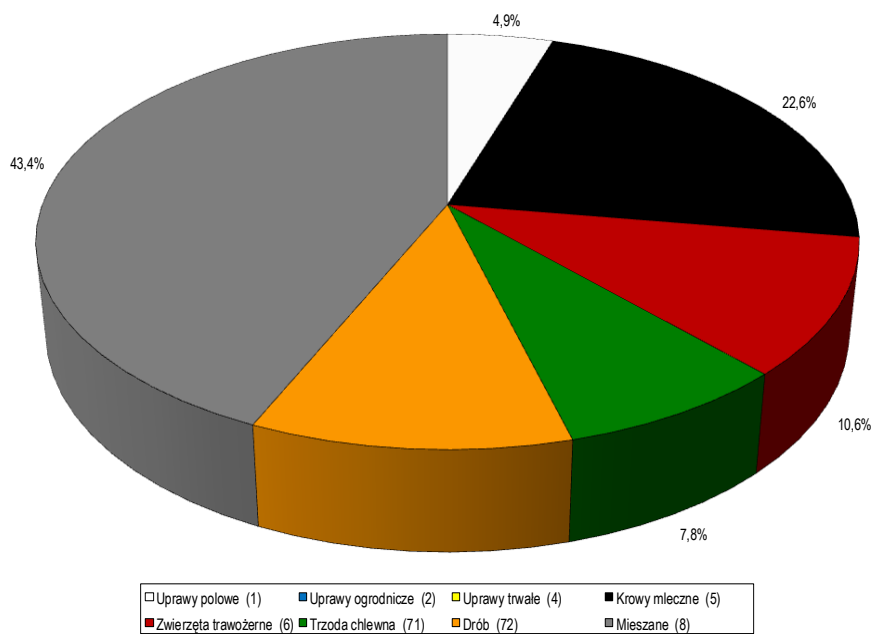
Wykres 2.1-1 pokazuje, że największy obszar użytków rolnych w polu obserwacji w regionie Małopolska i Pogórze posiadały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych oraz gospodarstwa mieszane (odpowiednio 46,8% i 31,5%), a najmniejszy gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych, chowie trzody chlewnej oraz uprawach trwałych (odpowiednio: 1,1%, 1,2% oraz 3,5%). W związku z tym, że typ rolniczy „zwierzęta ziarnożerne” obejmuje m.in. gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie trzody chlewnej oraz drobiu w znacznym stopniu różniące się skalą produkcji, od 2013 roku dane z tego typu prezentowane są w dwóch odrębnych podtypach: trzoda chlewna i drób.

Wykres 2.1-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych

Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na sztuki przeliczeniowe LU), zobrazowany przez Wykres 2.1-2 wskazuje, że 43,4% pogłowia zwierząt utrzymywane było w gospodarstwach mieszanych. Natomiast gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych miały śladowy udział w posiadaniu zwierząt.

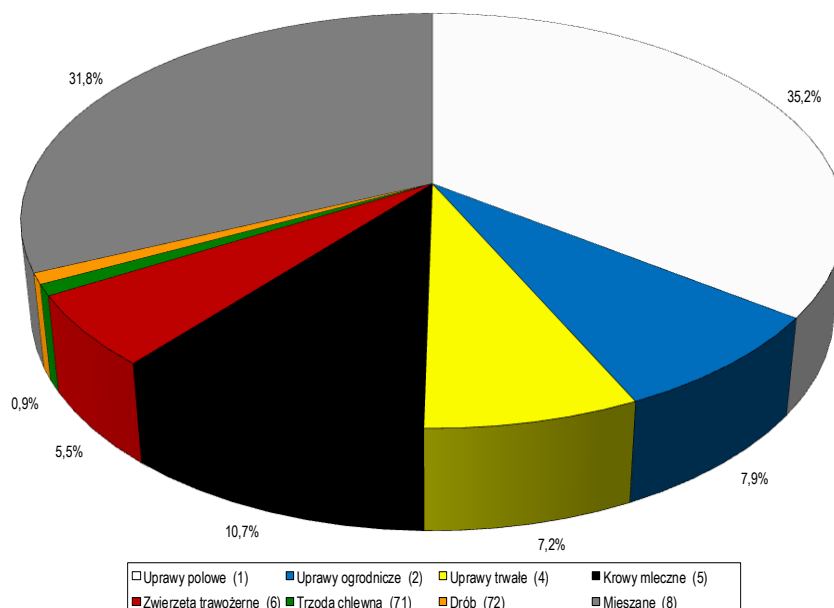
Wykres 2.1-2 Pogłowia zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych oraz gospodarstwa mieszane zaabsorbowały do swojej działalności operacyjnej dominującą część zasobów pracy (odpowiednio 35,2% i 31,8%), wyrażonych liczbą osób pełnozatrudnionych⁵. Wykres 2.1-3 pokazuje, że pozostałe grupy gospodarstw zaangażowały istotnie mniej nakładów pracy (do 10,7% w typie krowy mleczne), co spowodowane jest wyraźną przewagą udziału gospodarstw mieszanych w badanej populacji. Najmniej zasobów pracy wykorzystano w grupie gospodarstw specjalizujących się w chowie trzody chlewnej (0,9%).

⁵ Osoba pełnozatrudniona = 1 AWU = 2 120 godzin pracy/rok.

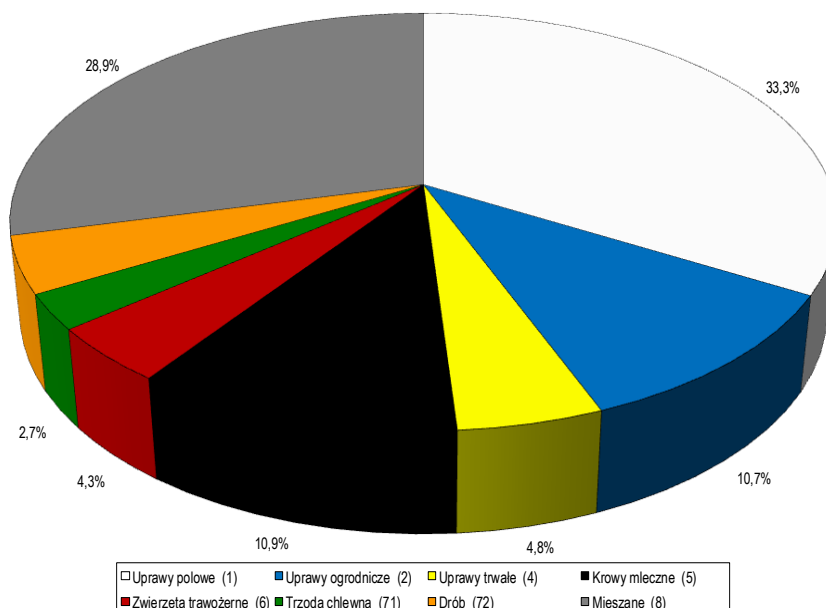
Wykres 2.1-3 Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)

Z rozkładu gospodarstw wynika, że największy udział w tworzeniu Standardowej Produkcji (SO)⁶ w towarowym sektorze rolnictwa miały cztery typy rolnicze (patrz: Wykres 2.1-4). Były to gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (33,3%), gospodarstwa mieszane (28,9%), specjalizujące się w hodowli krów mlecznych (10,9%) i uprawach ogrodniczych (10,7%). Najmniejszym udziałem w tworzeniu wartości SO charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie trzody chlewnej (2,7%).

⁶ Standardową Produkcję należy rozumieć jako potencjalnie możliwą do wytworzenia wartość produkcji w przeciętnych warunkach przyrodniczo-ekonomicznych w danym regionie. Należy nadmienić, iż rolnicy lepiej zarządzający gospodarstwem, dysponujący lepszymi glebami itp., z reguły uzyskują wyższą wartość produkcji rolniczej (SE135+SE206) obliczonej na podstawie danych z rzeczywistej działalności, niż obliczonej na podstawie średnich współczynników SO.

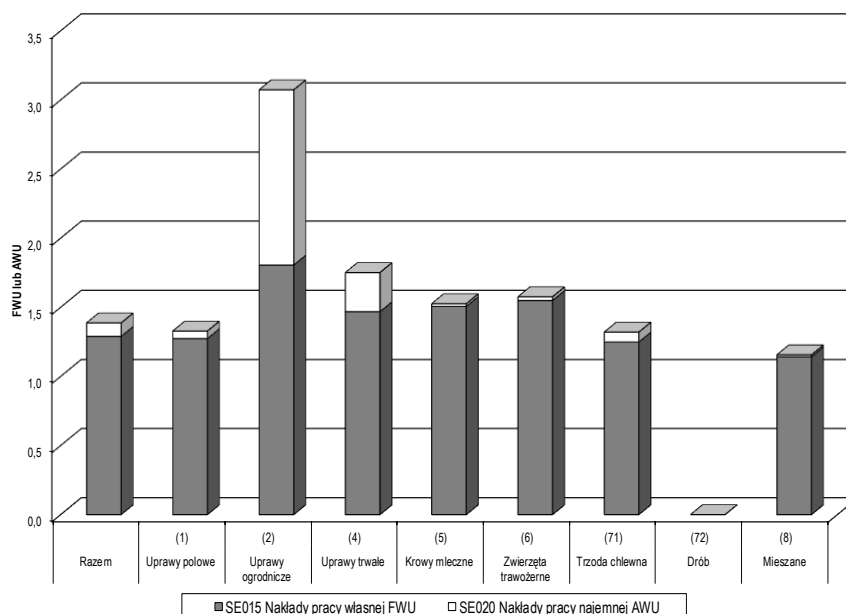
**Wykres 2.1-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji
Polskiego FADN według typów rolniczych**

2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych

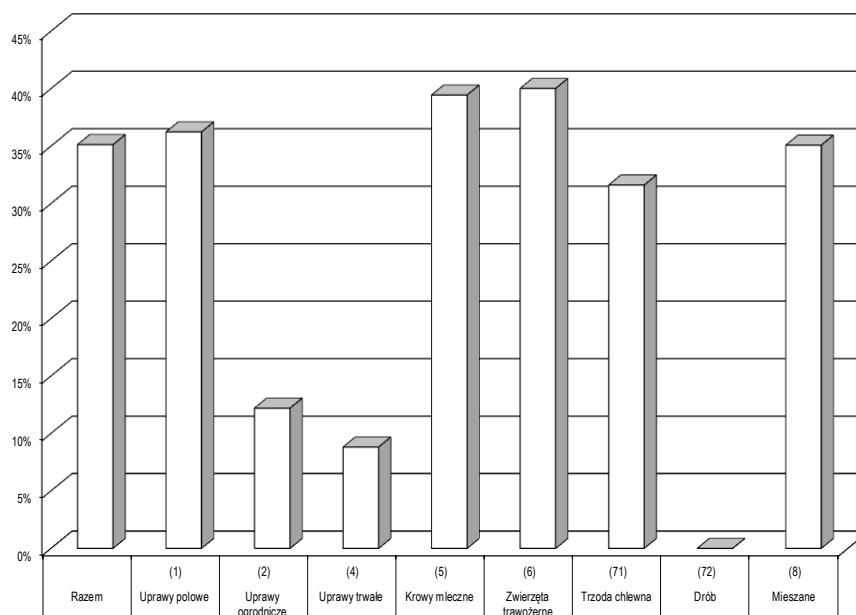
Poziom całkowitych nakładów pracy wnoszonych do działalności operacyjnej gospodarstwa rolnego wyodrębniał gospodarstwa różniące się ukierunkowaniem produkcyjnym. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych, uprawach trwałych, chowie zwierząt trawożernych i hodowli krów, poniesione zostały największe nakłady pracy. Ich podstawą była praca własna, jednakże niemal równie wysoki udział pracy najemnej odnotowano w uprawach ogrodniczych (41,2%). W pozostałych typach gospodarstw udział pracy najemnej był mniejszy, a nakłady pracy własnej kształtowały się średnio na poziomie około 1,4 FWU (jednostek przeliczeniowych pracy członków rodziny). Gospodarstwa mieszane charakteryzowały się najmniejszą absorpcją pracy, odnotowano w nich również najmniej, wręcz śladowy (1,2%) udział pracy najemnej (patrz: Wykres 2.1-5).

Wykres 2.1-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

W zasobach ziemi rolniczej wszystkich typów rolniczych w regionie Małopolska i Pogórze odnotowano udział ziemi dodzierżawianej (patrz: Wykres 2.1-6). Spośród analizowanych typów gospodarstw najwięcej ziemi dodzierżawiały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (40,0%) i hodowli krów mlecznych (39,5%), a najmniej gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych (8,8%).

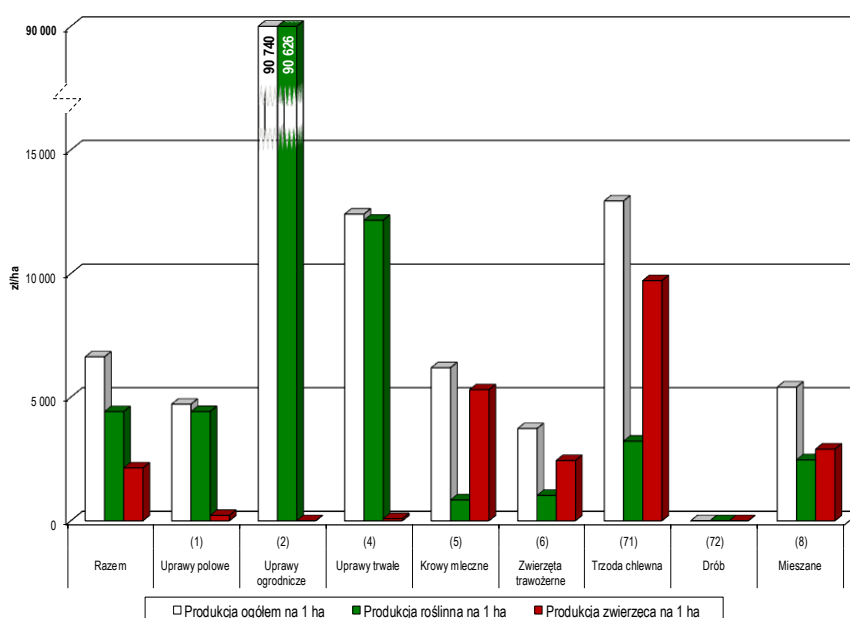
Wykres 2.1-6 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych

Stan ten warunkowany był technologią produkcji. W gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych głównym czynnikiem wytwórczym jest ziemia, a w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych wymagane są kosztowne inwestycje o wieloletnim okresie użytkowania, co zazwyczaj przesądza o lokowaniu ich na ziemi własnej.

Wśród analizowanych ośmiu typów rolniczych, szczególnie wysoką produktywnością ziemi (90 740 zł/ha) charakteryzowały się gospodarstwa ogrodnicze (patrz: Wykres 2.1-7). Wynika to z faktu, że produkcja w tym typie gospodarstw wytwarzana była w więcej niż jednym cyklu produkcji bez potrzeby angażowania znaczących zasobów ziemi. Najniższą produktywnością ziemi (3 729 zł/ha) charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych, których produkcja bazuje na paszach objętościowych.

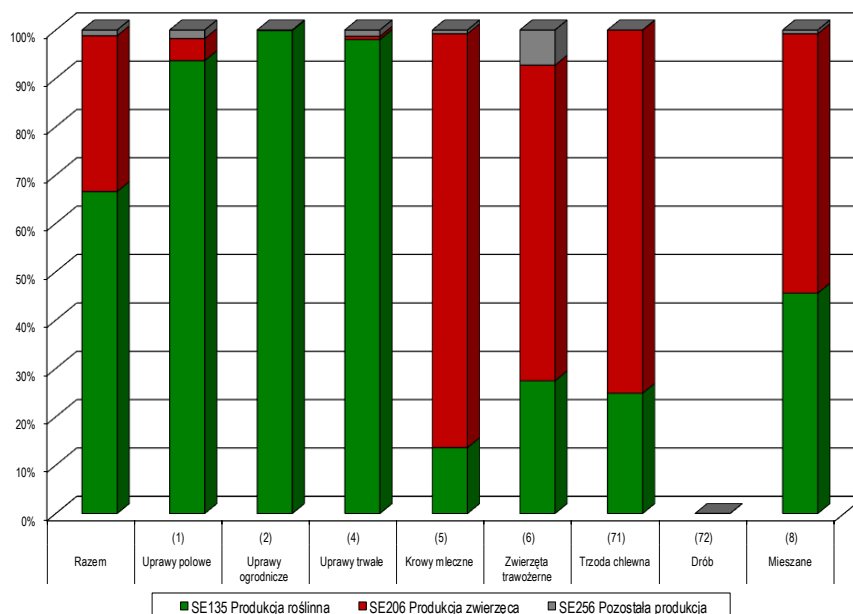
Wykres 2.1-7 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych praktycznie całą wartość produkcji zrealizowały poprzez produkcję roślinną (odpowiednio 99,9% i 98,0%). Natomiast w typach specjalizujących się w chowie zwierząt, udział produkcji roślinnej wyniósł od 13,6% (typ krowy mleczne) do 27,5% (typ zwierzęta trawożerne). Relatywnie wysokie wskaźniki udziału produkcji roślinnej w produkcji gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierzęcej wynikają z przyjętej metody rachunku produkcji gospodarstwa rolnego. W rachunku tym wartość produktów potencjalnie towarowych, wytworzonych i zużytych w gospodarstwie (na pasze i nasiona) występuje w rachunku wyników zarówno po stronie produkcji i kosztów. W związku z tym, im wyższy jest poziom samozaopatrzenia produkcyjnego w gospodarstwie, tym większa jest wartość jego produkcji.

Udział pozostałej produkcji⁷ był niewielki we wszystkich obserwowanych typach rolniczych i stanowił margines produkcji gospodarstwa rolnego (patrz: Wykres 2.1-8).

Wykres 2.1-8 Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych

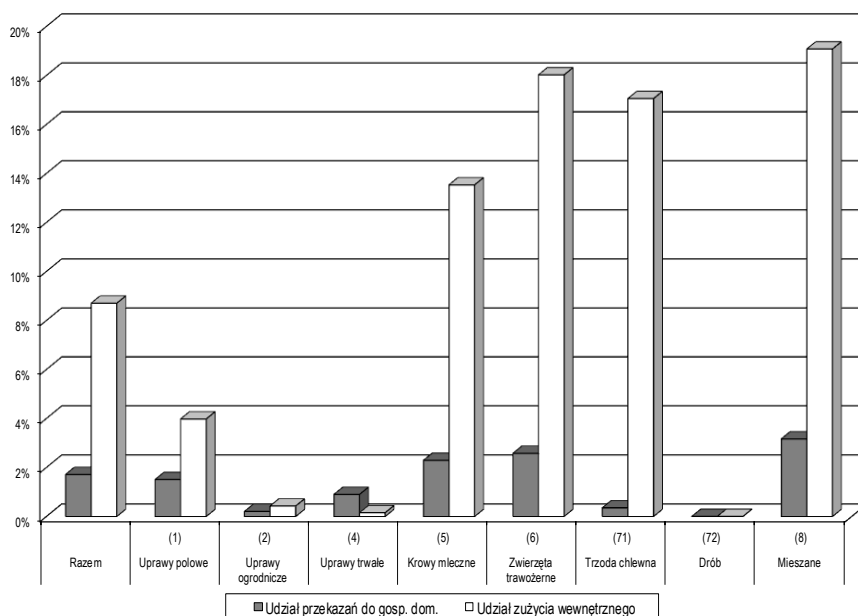
Najniższe wskaźniki udziału zużycia wewnętrznego odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (0,15%) i w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (0,42%). Odzwierciedlają one stopień wykorzystania własnych produktów w dalszej produkcji gospodarstwa rolnego tzw. samozaopatrzenia produkcyjnego. To oznacza, że te typy gospodarstw realizują produkcję z użyciem materiałów z zakupu, a samozaopatrzenie produkcyjne występuje w śladowym wymiarze (patrz: Wykres 2.1-9). Poziom przekazania produktów gospodarstwa rolnego do gospodarstwa domowego nie stanowił znaczącego rozmiaru zrealizowanej produkcji. Wskaźnik wartości przekazania do gospodarstwa domowego w odniesieniu do wartości zrealizowanej produkcji zawierał się w przedziale od 0,21% (gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych) do 3,16% (gospodarstwa mieszane).

Niski wskaźnik przekazania z gospodarstw specjalizujących się w uprawach ogrodniczych, w uprawach trwałych i w chowie trzody chlewnej wynika z ograniczonych możliwości bezpośredniego wykorzystania bardzo wąskiego asortymentu produktów wytwarzanych w tych gospodarstwach. Wskaźniki przekazania do gospodarstwa domowego były relatywnie wysokie w gospodarstwach mieszanych oraz w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożnych i krow mlecznych. Biorąc pod uwagę łączną wartość transakcji nierynkowych (zużycia wewnętrznego oraz przekazania produktów rolnych do gospodarstwa domowego)

⁷ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrotowych, pozostałe produkty i przychody.

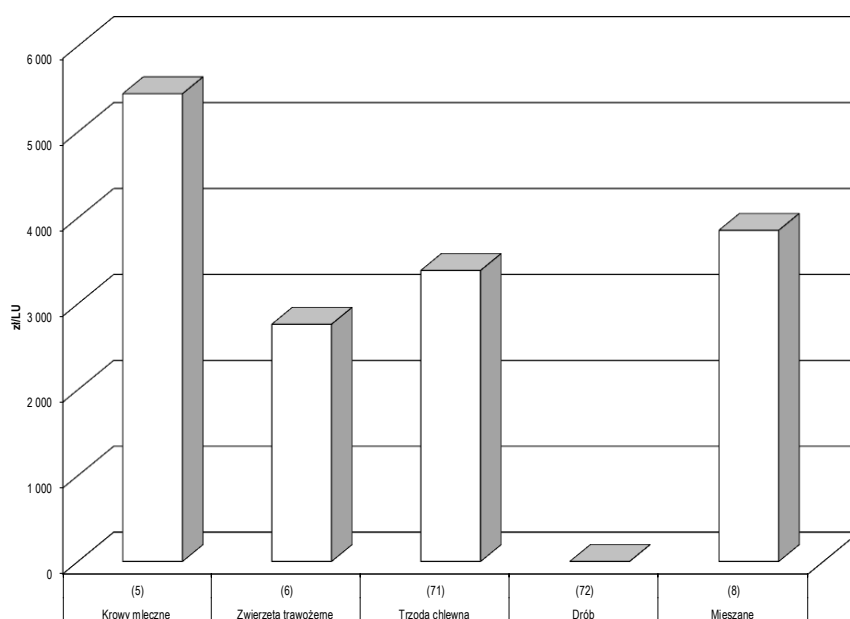
w przypadku tych typów produkcyjnych możemy mówić o dominacji modelu rolnictwa tradycyjnego, charakteryzującego się organiczną strukturą produkcji.

Wykres 2.1-9 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych

Wartość zrealizowanej produkcji zwierzęcej przypadająca na jedną sztukę przeliczeniową zwierząt (1 LU) ma związek ze specyfiką typów rolniczych (Wykres 2.1-10).

Wykres 2.1-10 Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych

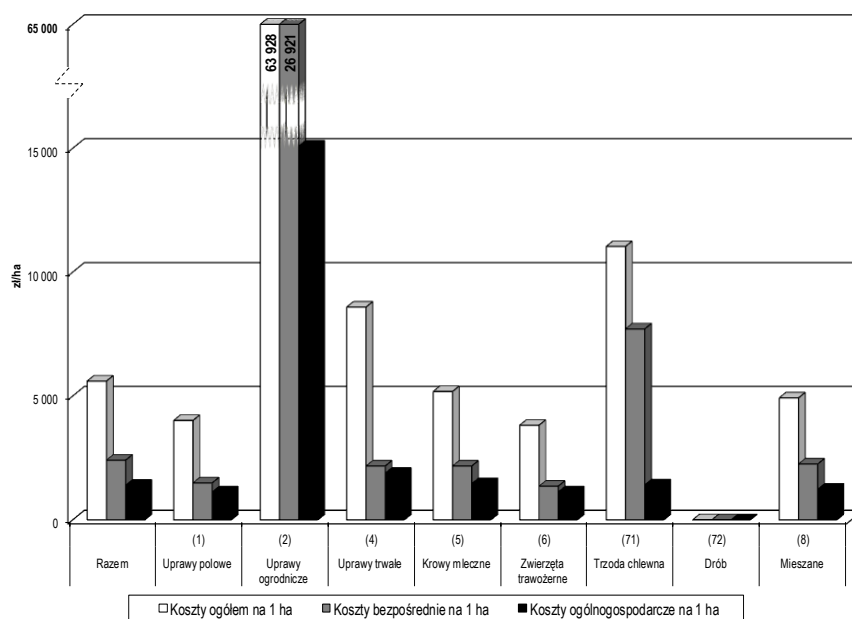

Wśród gospodarstw z dużym udziałem produkcji zwierzęcej w wartości produkcji całkowitej (typy 5 - 8, patrz: Wykres 2.1-8), najwyższą produktywnością charakteryzowały się

gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie krów mlecznych (5 443 zł/LU), a najniższą w chowie zwierząt trawożernych (2 761 zł/LU). Produktyność zwierząt w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy 1, 2 i 4), ma charakter przypadkowy ze względu na mało liczne pogłowie zwierząt. Dlatego też na wykresie pominięto gospodarstwa z tych typów (Wykres 2.1-10).

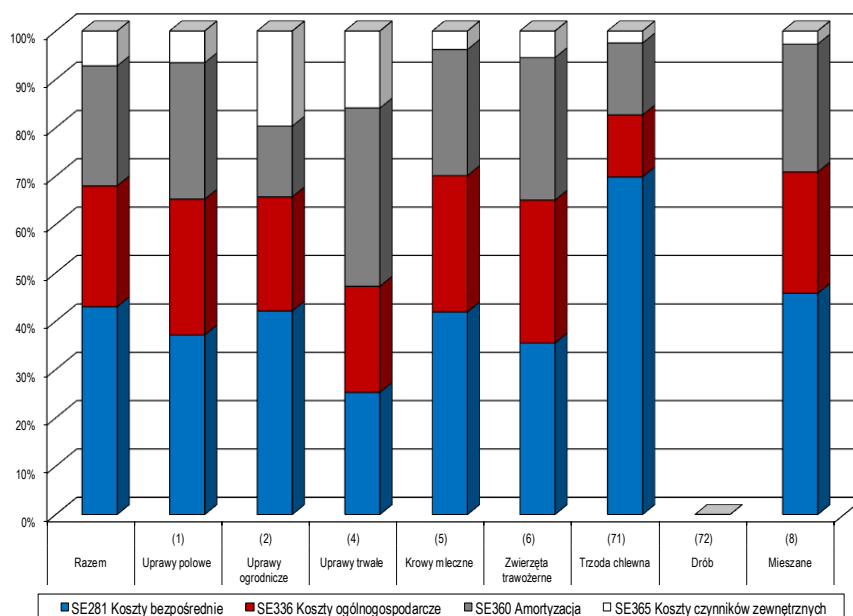
Z produktywnością ziemi koresponduje intensywność produkcji mierzona wartością kosztów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.1-11). Najwyższy poziom kosztów ogółem osiągnięty został w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodnich (63 928 zł/ha). Wysoka intensywność produkcji w gospodarstwach ogrodnich wynika z wykorzystywania powierzchni w wielu cyklach produkcyjnych. Najniższe koszty ogółem przypadające na 1 ha użytków rolnych (3 814 zł) poniosły gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych.

Wykres 2.1-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

W strukturze kosztów ogółem koszty amortyzacji miały najwyższy, wynoszący 36,9% udział w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych. W typie uprawy ogrodnicze oraz uprawy trwałe odnotowano najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych odpowiednio 19,7% i 15,9% (patrz: Wykres 2.1-12).

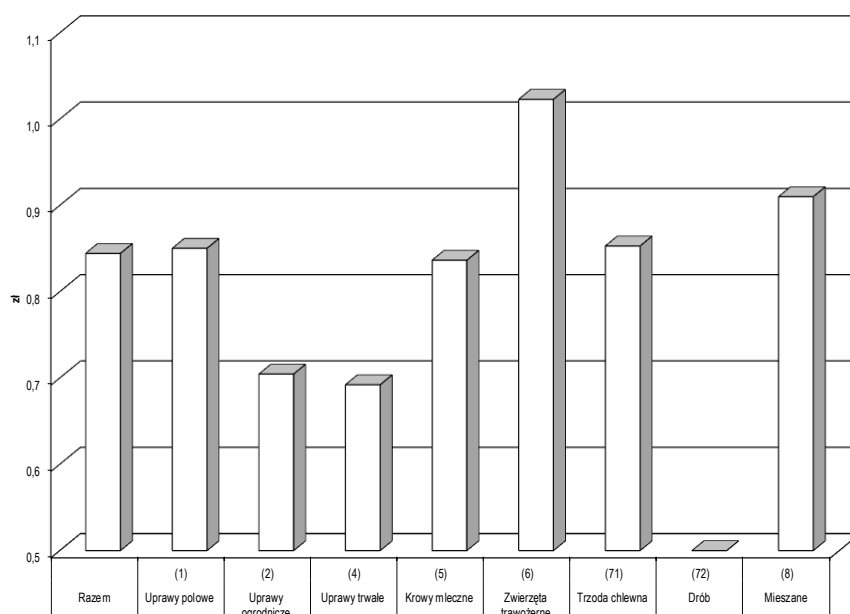
Wykres 2.1-12 Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych

W gospodarstwach specjalizujących się w chowie trzody chlewniej zauważalny jest - wśród analizowanych ośmiu typów gospodarstw - najwyższy udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem (69,8%). Jest on spowodowany technologią produkcji, charakteryzującą się żywieniem paszami treściwymi wysokiej jakości. Udział kosztów ogólnogospodarczych w kosztach ogółem jest zbliżony w gospodarstwach zajmujących się uprawami polowymi, ogrodniczymi, trwałymi, chowem krów mlecznych, zwierząt trawożnych oraz w gospodarstwach mieszanych i znajduje się w przedziale od 21,9% do 29,5%. Nieco niższy udział mają koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach zajmujących się chowem trzody chlewniej (12,8%).

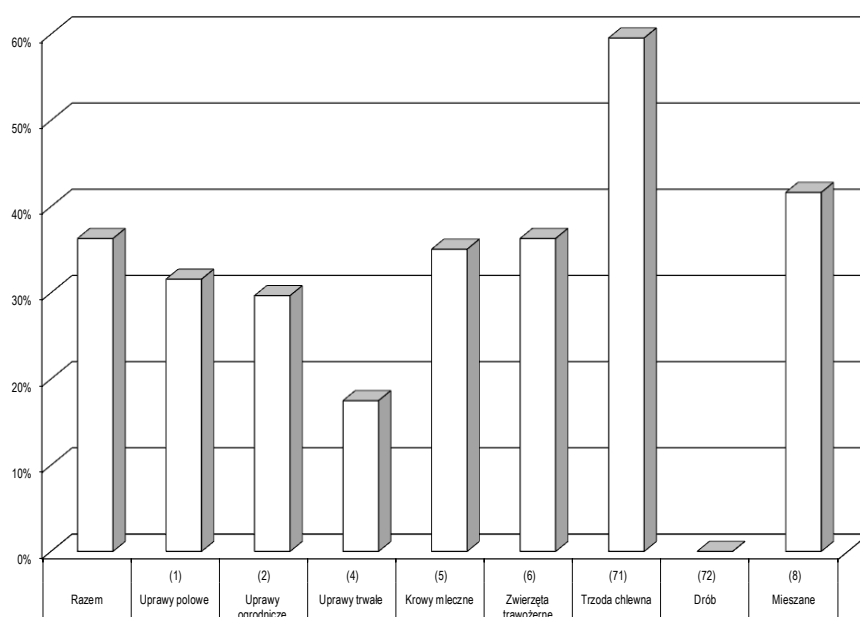
Efektywność produkcji liczona na podstawie zrealizowanej wartości produkcji obliczanej według cen rynkowych, wyrażana jest za pomocą wskaźnika kosztu wytworzenia 1 zł produkcji ogółem (patrz: Wykres 2.1-13). W 2020 roku niekorzystnie wypadły gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożnych, w których koszt 1 zł produkcji przekroczył poziom tej produkcji i wyniósł 1,02 zł. Najkorzystniejszą relację kosztów do produkcji osiągnęły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach trwałych, w których wskaźnik ten wyniósł 0,69 zł.

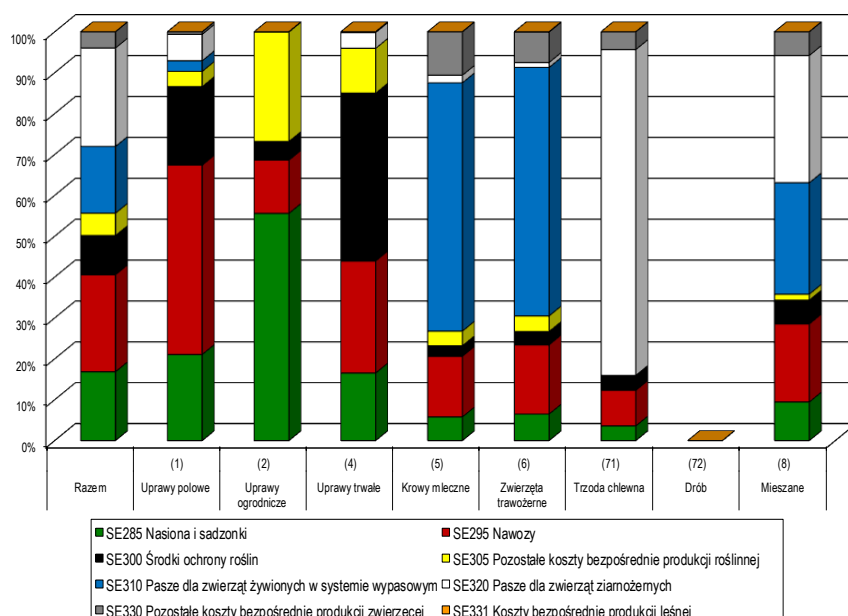
Wykres 2.1-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem w regionie Małopolska i Pogórze kształtowała się na najwyższym poziomie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie trzody chlewnej (59,6%), natomiast najniższa była w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (17,5%) (patrz: Wykres 2.1-14 i Wykres 2.1-15).

Wykres 2.1-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

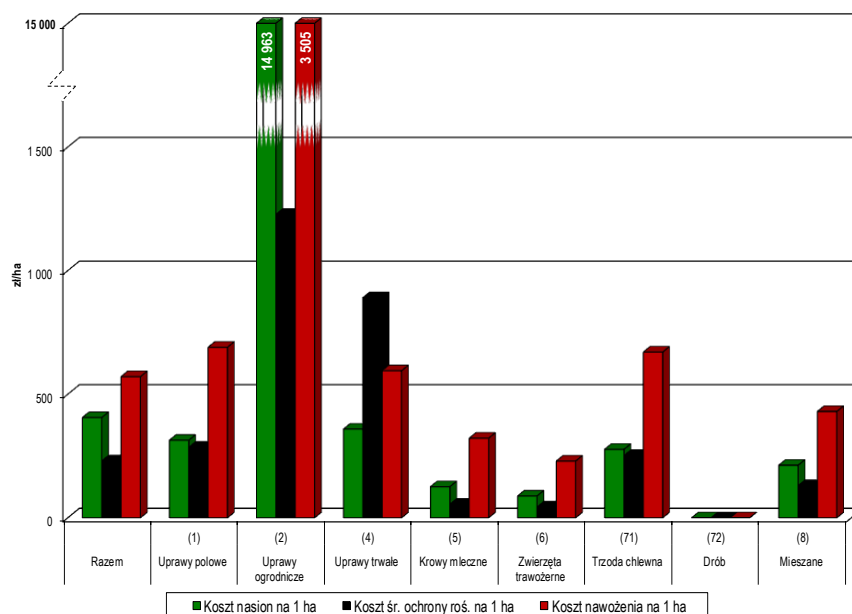
Wykres 2.1-15 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

W zależności od ukierunkowania produkcyjnego gospodarstw różna była struktura rodzajowa kosztów bezpośrednich. W gospodarstwach ukierunkowanych na uprawy polowe największy udział w kosztach bezpośrednich miały nawozy (46,3%). W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych największy udział stanowiły nasiona i sadzonki (55,6%), zaś w uprawach trwałych środki ochrony roślin (41,0%). W gospodarstwach ukierunkowanych na produkcję zwierzęcą największy udział w kosztach bezpośrednich miały pasze – od 60,7% w gospodarstwach zajmujących się chowem zwierząt trawożnych i hodowlą krów mlecznych do 79,7% w gospodarstwach hodowli trzody chlewnej.

Najwyższe koszty nawożenia mineralnego w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wystąpiły w gospodarstwach ogrodniczych (3 505 zł) i znacznie przewyższały wartość nawożenia w stosunku do pozostałych typów rolniczych (patrz: Wykres 2.1-16). Wysokim poziomem kosztów nawożenia w gospodarstwach ukierunkowanych na produkcję roślinną charakteryzowały się także gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (690 zł). Najniższe koszty nawożenia mineralnego ponoszone były w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą, zwłaszcza utrzymujących bydło opasowe (229 zł) i mleczne (322 zł).

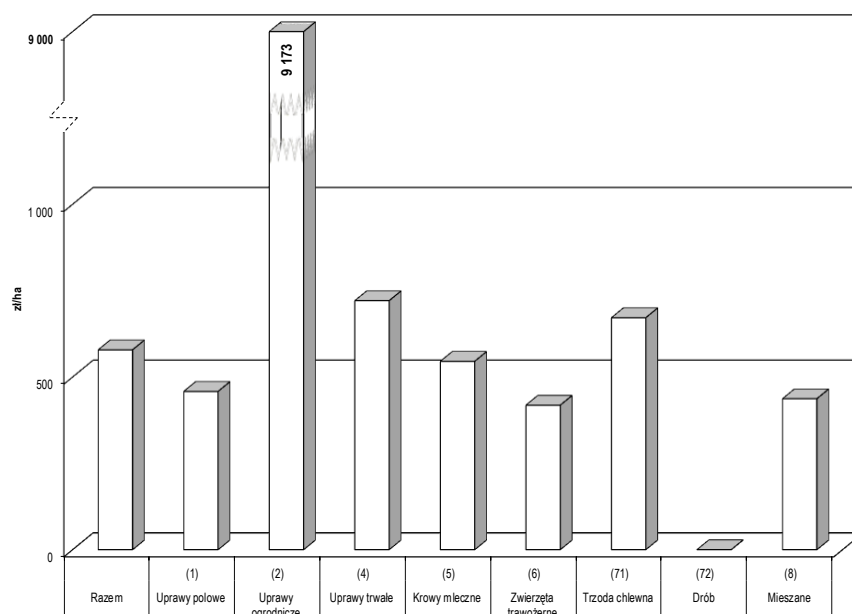
Najwyższy poziom kosztów środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha (1 228 zł) zaobserwowano w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych, a także w uprawach trwałych (890 zł), gdzie przewyższył on poziom kosztów nawożenia mineralnego. Najniższe zaś koszty środków ochrony roślin poniesiono w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta trawożne (44 zł). To niewątpliwie wynika z większego udziału powierzchni paszowej w strukturze użytków rolnych i ich bardziej ekstensywnego użytkowania.

Wykres 2.1-16 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

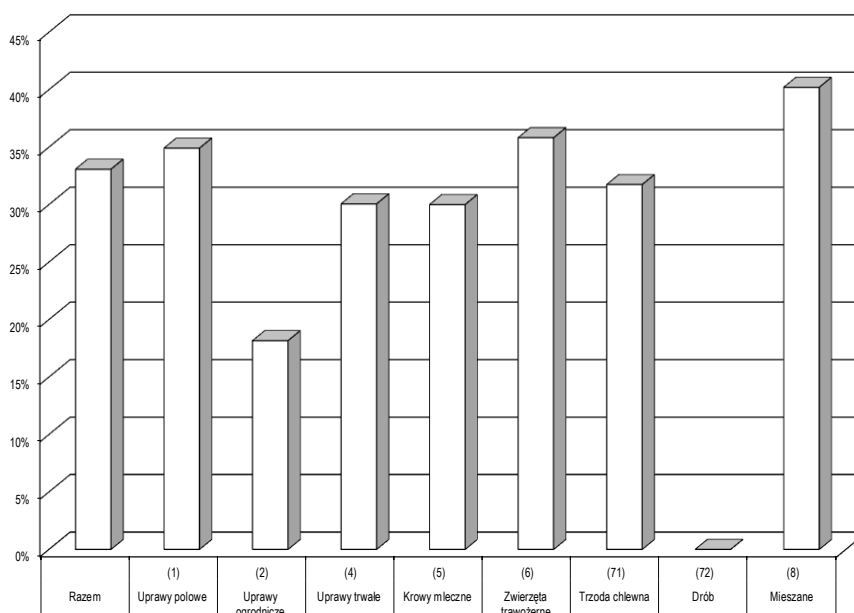
Najwyższy koszt nośników energii (energii elektrycznej i paliw) przypadających na jednostkę powierzchni odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (patrz: Wykres 2.1-17). Koszty te wyniosły 9 173 zł na 1 ha użytków rolnych, podczas gdy w większości gospodarstw z pola obserwacji nie przekroczyły one wartości przeciętnej w regionie wynoszącej 579 zł.

Wykres 2.1-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

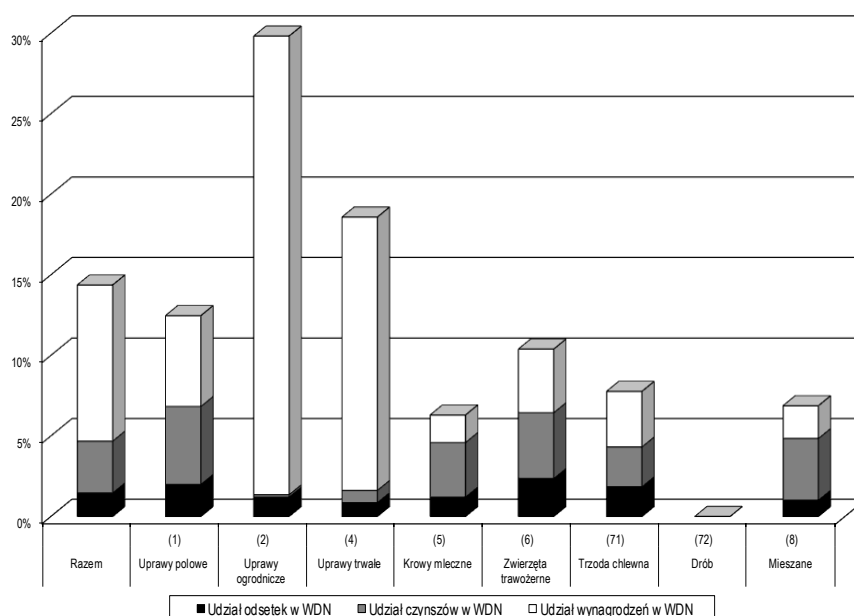
Najwyższy udział kosztów amortyzacji w wartości dodanej brutto (patrz: Wykres 2.1-18), odnotowano w gospodarstwach mieszanych (40,2%). Niewiele mniejszy był w gospodarstwach zajmujących się chowem zwierząt trawożernych (35,8%) i specjalizujących się w uprawach polowych (34,9%). W pozostałych typach gospodarstw udział amortyzacji był niższy od przeciętnej w analizowanym regionie, wynoszącej 33,1%. Najniższym udziałem amortyzacji cechowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (18,2%).

Wykres 2.1-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

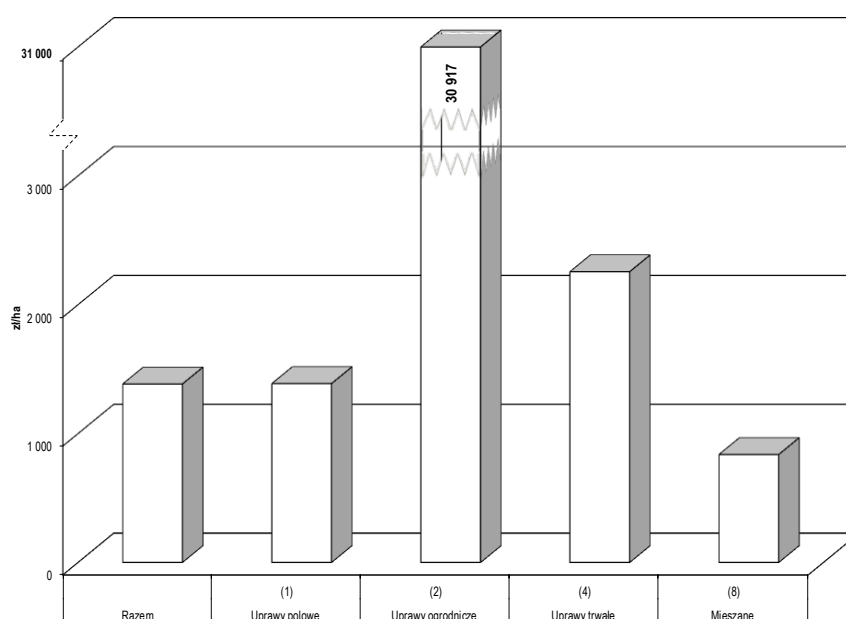
Ostatnią grupą kosztów są koszty zewnętrznych czynników produkcji. Odzwierciedlają one roczne koszty użycia obcych środków wytwórczych (ziemi, kapitału, pracy) w działalności gospodarstwa rolnego. Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto, czyli nadwyżki ekonomicznej zrealizowanej przez wszystkie zaangażowane czynniki wytwórcze bez względu na ich status własnościowy, miały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (29,8%) oraz trwałych (18,6%). Ten relatywnie wysoki udział ma związek ze stosunkowo wysokimi kosztami pracowników najemnych oraz z korzystaniem z obcego kapitału m. in. zaciągniętych kredytów (patrz: Wykres 2.1-19). Najniższy udział tej grupy kosztów w wartości dodanej netto odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w hodowli krów mlecznych (6,3%) i w gospodarstwach mieszanych (6,9%).

Wykres 2.1-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych

Wartość kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej przypadających na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych była największa w porównaniu z pozostałymi analizowanymi typami rolniczymi i wyniosła 30 917 zł. Ta wartość wielokrotnie przewyższyła poziom tego rodzaju kosztów w pozostałych typach gospodarstw zajmujących się produkcją roślinną (patrz: Wykres 2.1-20).

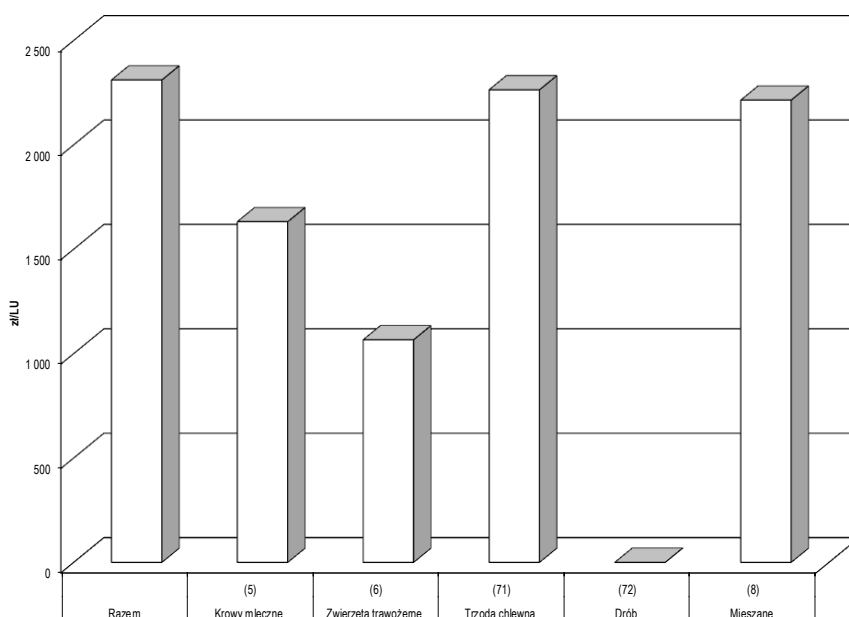
Wykres 2.1-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych

Wysoki poziom kosztów bezpośrednich przypadających na jednostkę powierzchni gruntów wynikał z intensywnego charakteru produkcji realizowanej w znacznej części pod osłonami. W pozostałych typach poziom tych kosztów zawierał się w granicach od 837 zł - w gospodarstwach o produkcji mieszanej do 2 255 zł - w gospodarstwach ukierunkowanych na uprawy trwałe. Poziom kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji zwierzęcej (typy: 5, 6 i 71) ma mniejsze znaczenie. Ze względu na niewielką skalę produkcji roślinnej w tych gospodarstwach pominięto je na wykresie.

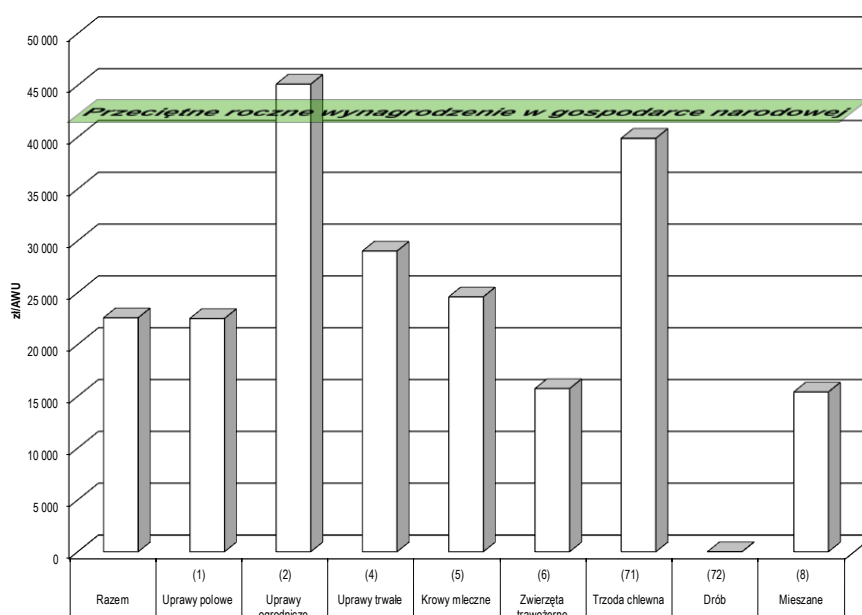
Wykres 2.1-21 przedstawia poziom kosztów bezpośrednich w typach rolniczych o specjalizacji zwierzęcej. Poziom kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU zdeterminowany był gatunkiem zwierząt określających dany typ rolniczy. W tym ujęciu kosztochłonności, najniższym wskaźnikiem charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (1 066 zł), a najwyższym wskaźnikiem gospodarstwa utrzymujące trzodę chlewną (2 263 zł). Poziom kosztów bezpośrednich w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy: 1, 2 i 4) ma mniejsze znaczenie. Ze względu na niewielką skalę produkcji zwierzęcej w tych gospodarstwach pominięto je na wykresie.

Wykres 2.1-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

W regionie Małopolska i Pogórze tylko w gospodarstwach ogrodniczych (45 108 zł) wartość dodana netto przypadająca na osobę pełnozatrudnioną przewyższyła średnie roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej⁸ (patrz: Wykres 2.1-22). W pozostałych typach ta relacja ukształtowała się mniej korzystnie. Najmniejszą wartość dodaną netto przypadającą na osobę pełnozatrudnioną zrealizowały gospodarstwa mieszane (15 412 zł) oraz gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (15 735 zł), co stanowiło tylko ok. 37% przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej.

Wykres 2.1-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

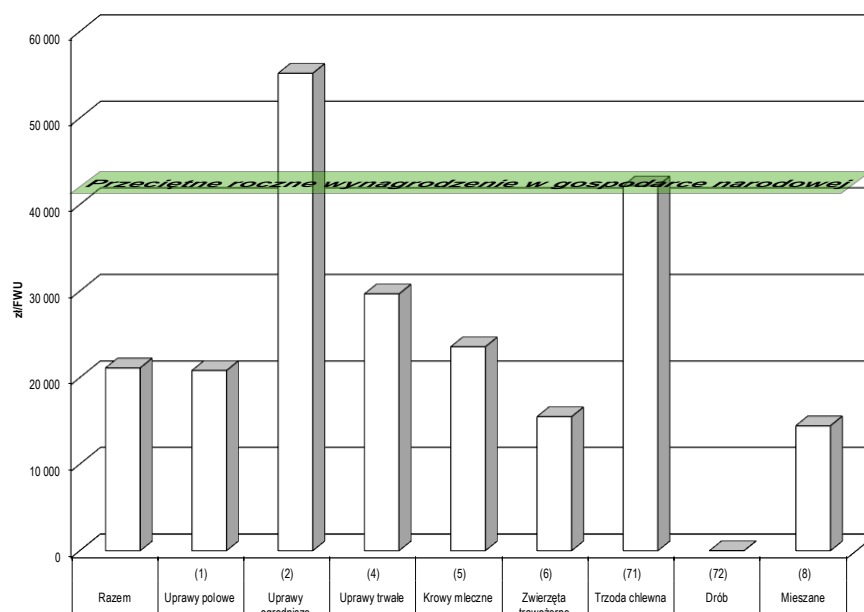

Analiza zrealizowanego poziomu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) przypadającego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą (patrz: Wykres 2.1-23) wskazuje, że najniższą opłatę za własne czynniki wytwórcze (pracę, ziemię i inny kapitał) zaangażowane do działalności operacyjnej rodzinnego gospodarstwa rolnego rodziny rolniczej dostarczyła działalność gospodarstw mieszanych (14 434 zł) i gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (15 479 zł). Po drugiej stronie rozkładu znalazły się gospodarstwa ogrodnicze, które dostarczyły najwyższą kwotę dochodu w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną (55 167 zł). Gospodarstwa utrzymujące trzodę chlewną osiągnęły dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego niemalże identyczny jak przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (42 160 zł).

⁸ Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej.

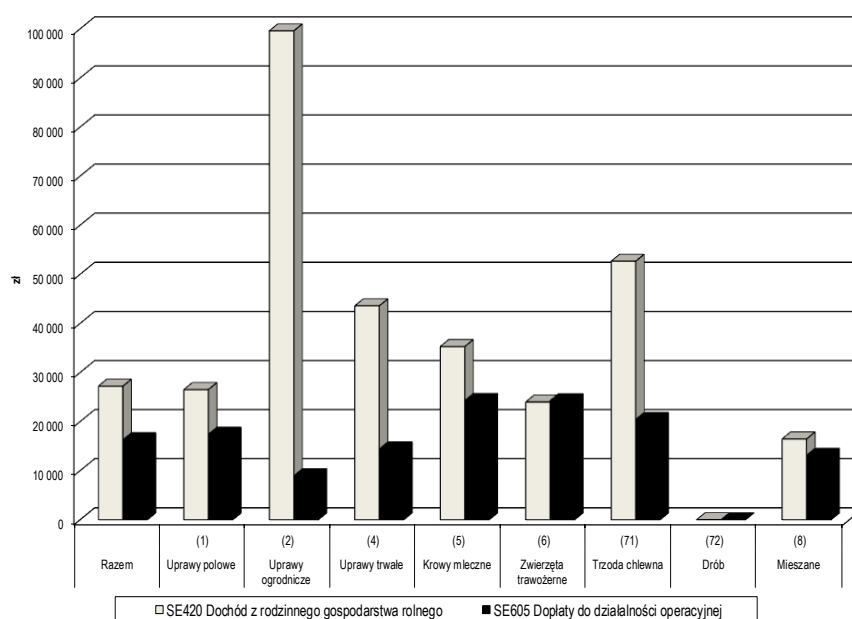
Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 42 062 zł w 2020 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

Wykres 2.1-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

Najwyższy wpływ dopłat do działalności operacyjnej na kształtowanie się poziomu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego odnotowano w gospodarstwach zajmujących się chowem zwierząt trawożernych.

Wykres 2.1-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

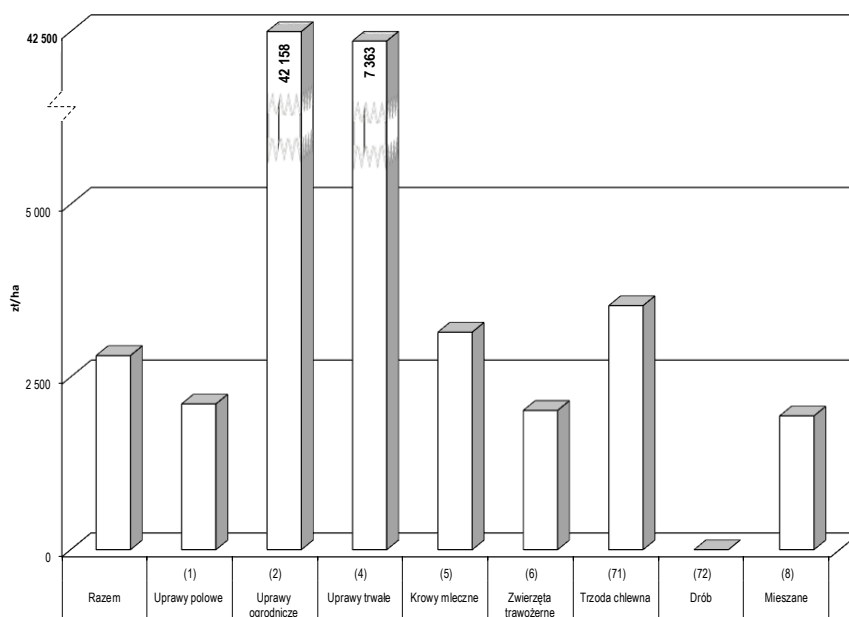

W tym typie gospodarstw relacja dopłat bezpośrednich do zrealizowanego dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego wyniosła 101,1%. W gospodarstwach specjalizujących się

w uprawach ogrodnich dopłaty miały najniższy udział w tworzeniu dochodu (9%). W pozostałych typach gospodarstw wskaźnik relacji dopłat bezpośrednich do zrealizowanego dochodu wynosił między 33,1% a 68,9%. Można więc stwierdzić, że w większości tych gospodarstw znaczną część dochodu zrealizowano dzięki dopłatom bezpośrednim do działalności operacyjnej. Wynika to z tego, że gospodarstwa te zrealizowały stratę lub relatywnie niższe do pozyskanych dopłat dochody liczone według cen rynkowych. Jednocześnie gospodarstwa te posiadały relatywnie duży obszar użytków rolnych (patrz: Wykres 2.1-1) objętych jednolitą i uzupełniającą płatnością obszarową, będącymi głównymi składnikami dopłat do działalności operacyjnej (patrz: Wykres 2.1-24).

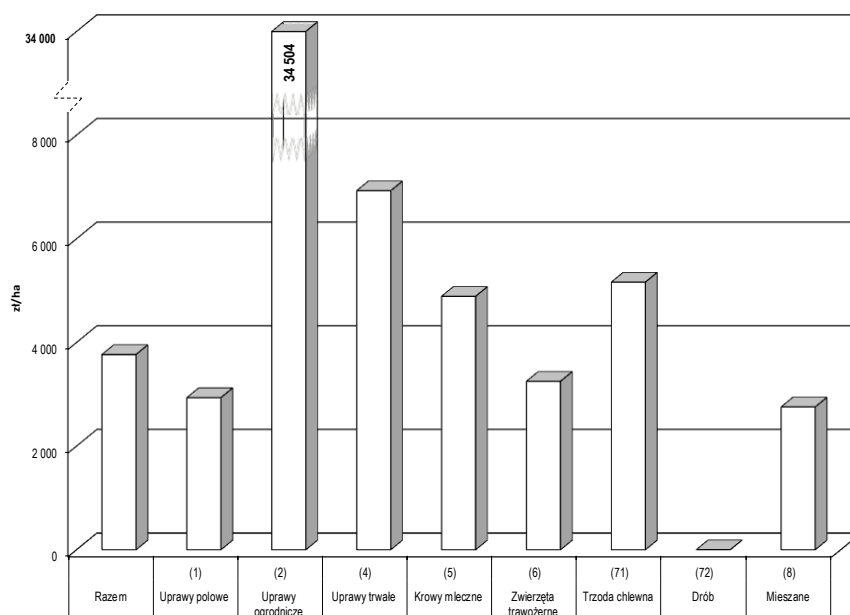
Analiza zrealizowanej wartości dodanej netto z 1 hektara powierzchni użytków rolnych oraz zrealizowanego dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego z 1 hektara powierzchni własnych użytków rolnych (patrz: Wykres 2.1-25 i Wykres 2.1-26) wskazuje, że te wskaźniki były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodnich (wynosiły odpowiednio 42 158 zł i 34 504 zł).

Wykres 2.1-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

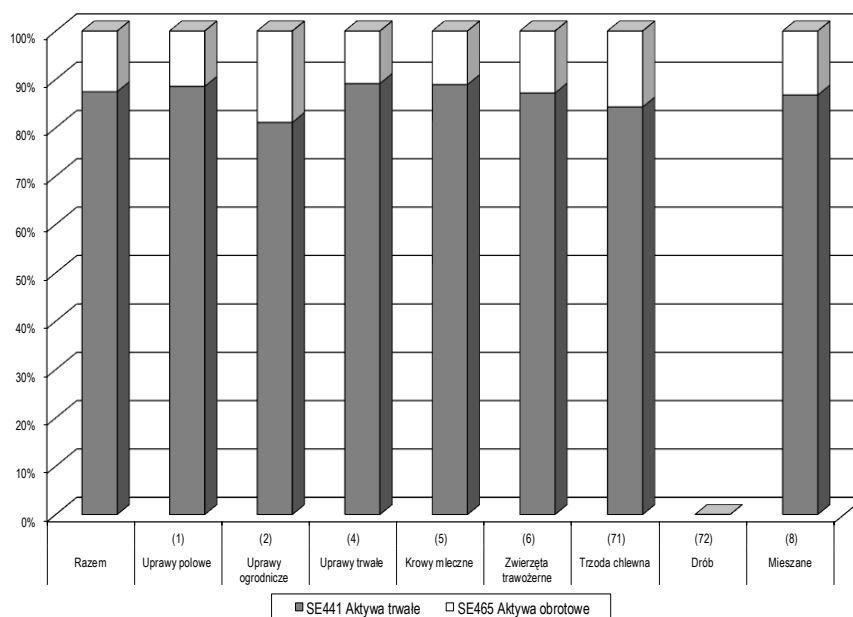
Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te zrealizowały relatywnie wysokie dochody z produkcji w małym stopniu powiązanej z zasobami ziemi, których rozmiar był niewielki w stosunku do rozmiaru produkcji. Najniższe wartości wskaźników dochodowości ziemi odnotowano w gospodarstwach mieszanych (1 935 zł i 2 755 zł), w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożnych (2 016 zł i 3 251 zł) i specjalizujących się w uprawach polowych (2 109 zł i 2 934 zł).

Wykres 2.1-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

Struktura aktywów znajdujących się w posiadaniu gospodarstwa rolnego (patrz: Wykres 2.1-27) jest jednym z czynników decydujących o tempie obrotu ulokowanego w nim kapitału. Wysoki udział środków trwałych w aktywach całkowitych znacznie zmniejsza ich tempo obrotu. Analizowane typy gospodarstw rolnych charakteryzowały się bardzo wysokim udziałem środków trwałych, a różnice pomiędzy poszczególnymi typami rolniczymi były niewielkie.

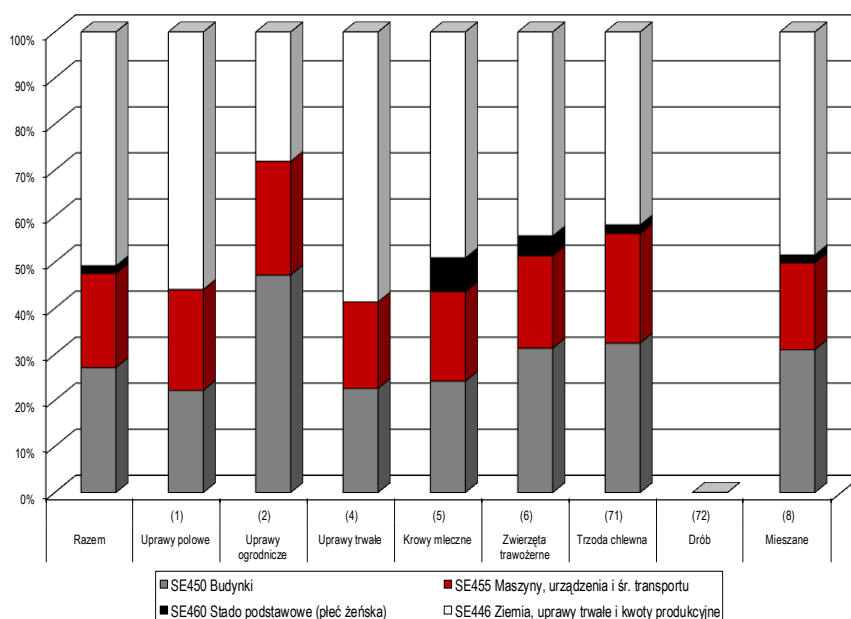
Wykres 2.1-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Najwyższy udział środków trwałych obserwowany był w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (89,1%), a najniższy w gospodarstwach specjalizujących się w chowie trzody chlewnej (84,3%).

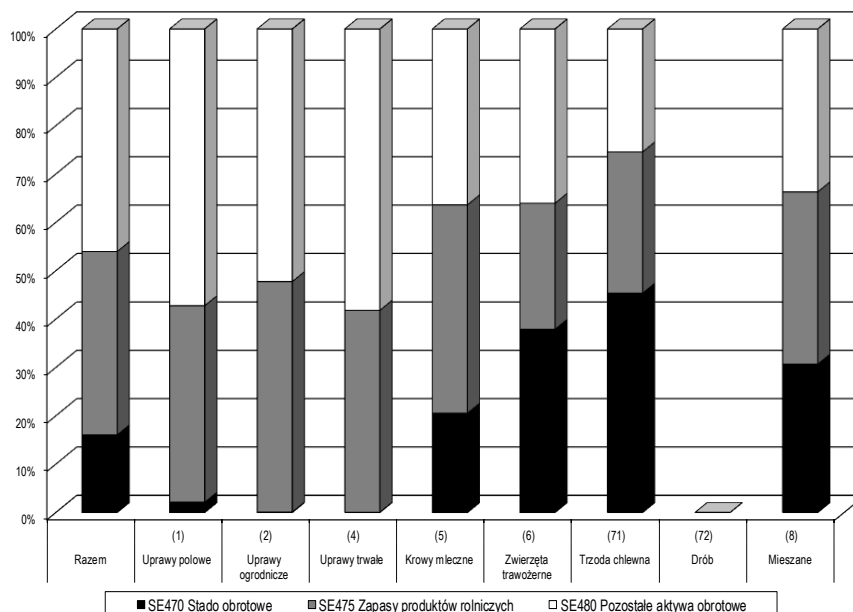
Najniższy udział ziemi w strukturze aktywów trwałych odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (28,1%). Z drugiej strony gospodarstwa te charakteryzowały się przeważającym udziałem budynków w strukturze aktywów trwałych (47,2%). W pozostałych typach gospodarstw najwyższy udział w strukturze aktywów trwałych miała ziemia, a jej udział wyniósł od 41,9% w gospodarstwach trzodowych do 58,6% w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych. Najwyższy udział maszyn i urządzeń w strukturze aktywów trwałych osiągnięty został w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (24,7%), a najwyższy udział stada podstawowego (pleć żeńska) osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych (patrz: Wykres 2.1-28).

Wykres 2.1-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

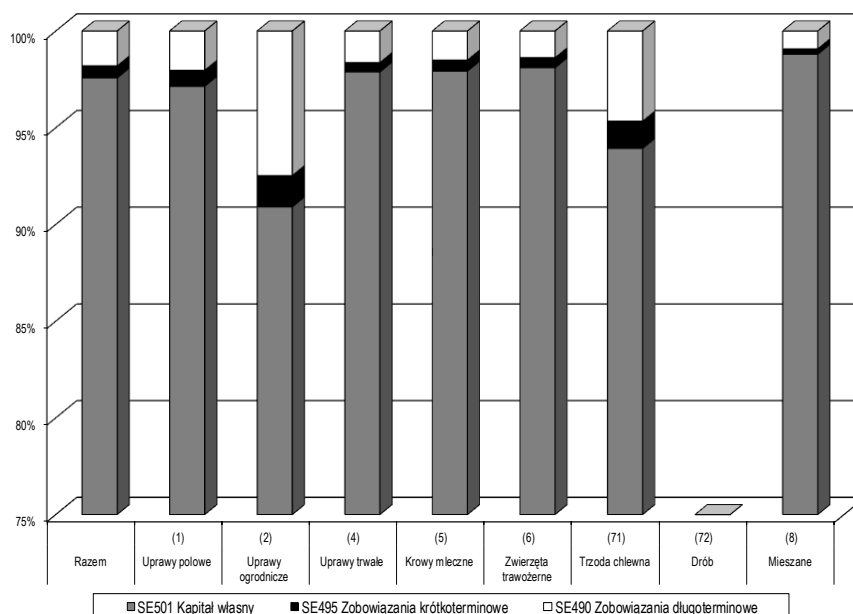
Specyfika produkcji określonych typów rolniczych ma istotny wpływ także na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 2.1-29). W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych największą część (47,7%) aktywów obrotowych stanowiły zapasy produktów rolniczych, zaś pozostałe aktywa obrotowe, na które składały się głównie materiały do produkcji z zakupu, miały największy udział w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (58,2%) oraz uprawach polowych (57,2%). Największy udział zwierząt stada obrotowego w strukturze odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w hodowli trzody chlewnej (45,4%) i w chowie zwierząt trawożernych (37,9%).

Wykres 2.1-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

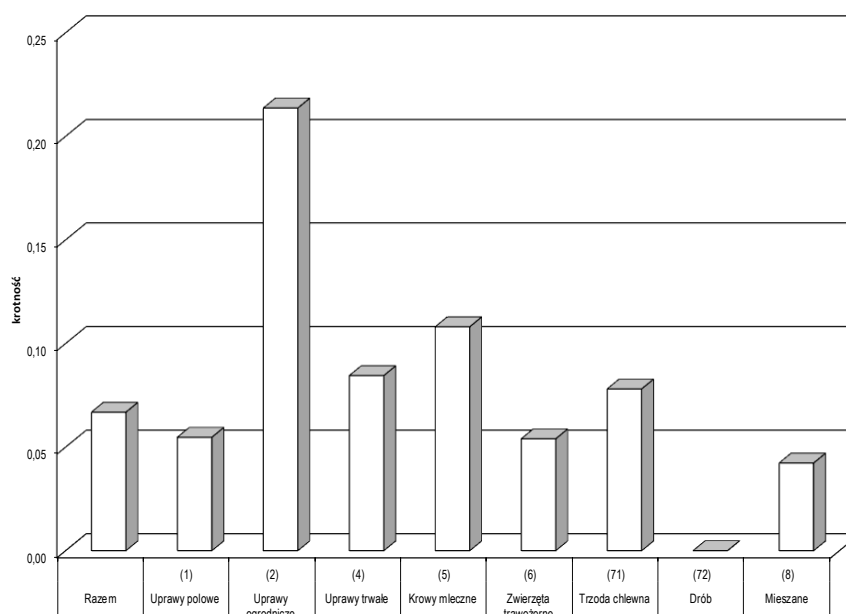
W strukturze pasywów gospodarstw wszystkich ośmiu typów rolniczych dominował kapitał własny (patrz: Wykres 2.1-30) i stanowił on ponad 90%. To oznacza, że majątek badanych gospodarstw finansowany był głównie własnymi środkami, co świadczy o wysokiej autonomii finansowania majątku znajdującego się w dyspozycji gospodarstwa rolnego. Najwyższy stopień zadłużenia aktywów zaobserwowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (9,1%). Z analizy poziomego zadłużenia aktywów wynika, że poziom zadłużenia aktywów niższy od przeciętnego w badanym zbiorze gospodarstw (2,4%), zaobserwowano w gospodarstwach czterech typów rolniczych: specjalizujących się w uprawach trwałych (2,1%), w hodowli krów mlecznych (2,1%), w chowie zwierząt trawożnych (1,9%) i w gospodarstwach mieszanych (1,2%). Zewnętrzną formą dofinansowania aktywów gospodarstw analizowanych typów rolniczych, były głównie kredyty długoterminowe. W zobowiązaniach analizowanych typów gospodarstw odnotowano dominujący udział zobowiązań długoterminowych w zobowiązaniach całkowitych (od 71,1% w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych do 82,2% w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych). Średni udział zobowiązań długoterminowych w ogóle zobowiązań badanych gospodarstw wyniósł 74,4%.

Wykres 2.1-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Przepływ pieniężny (2)⁹ informuje o nadwyżce środków pieniężnych, pozostającej do dyspozycji posiadaczy gospodarstw rolnych po sfinansowaniu przez nich działalności operacyjnej, inwestycyjnej i obsłudze zadłużenia (patrz: Wykres 2.1-31).

Wykres 2.1-31 Relacja przepływu pieniężnego (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych

⁹ Przepływ pieniężny (2) (SE530) -ukazuje zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności. Przepływ pieniężny (2) obliczany jest w następujący sposób: Przepływ pieniężny (1) + sprzedaż środków trwałych - zakupy i inwestycje w środkach trwałych + stan zobowiązań na koniec roku - stan zobowiązań na początek roku.

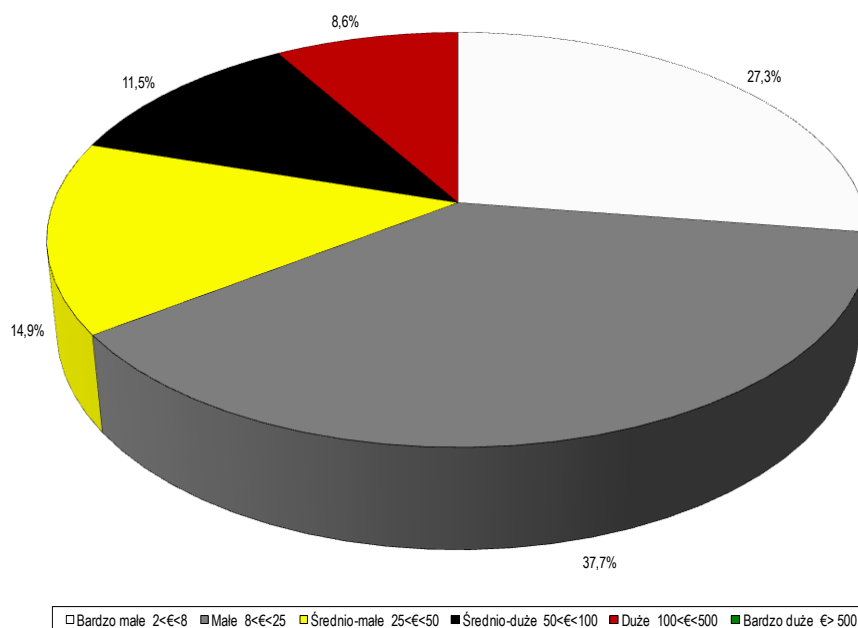
Wygenerowane saldo dodatnie może posłużyć m.in. do utworzenia rezerwy dla sfinansowania przyszłych inwestycji odtworzeniowych i rozwojowych. Wskaźnik relacji przepływu pieniężnego (2) do aktywów ogółem określa efektywność ulokowania środków w składnikach majątku gospodarstwa. Najwyższą efektywność, wśród analizowanych ośmiu typów gospodarstw, odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodnich (0,21), a najniższą w gospodarstwach mieszanych (0,04). W pozostałych typach gospodarstw relacja ta kształtowała się na poziomie od 0,05 do 0,11.

2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej

2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

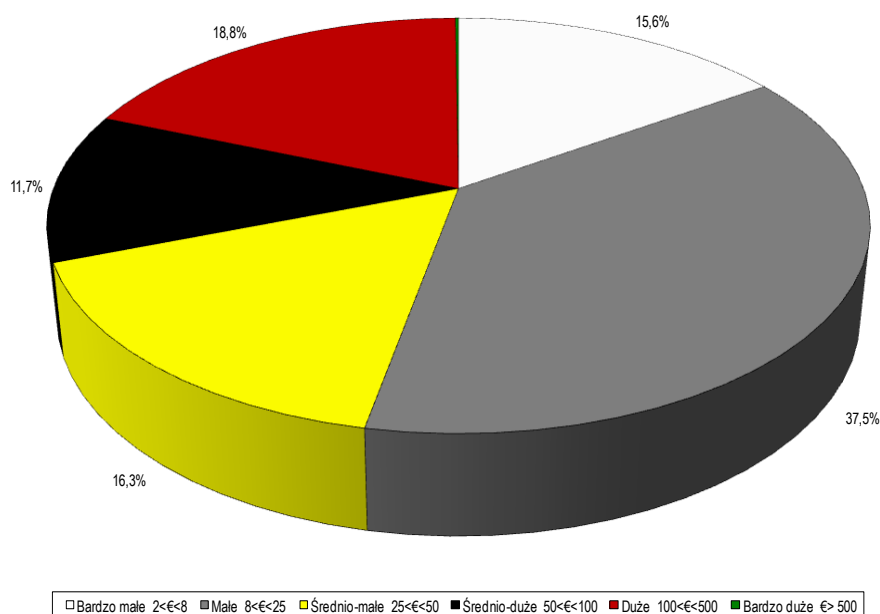
W posiadaniu gospodarstw bardzo małych oraz małych pod względem wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze znajdowało się 65% obszaru użytków rolnych. Znaczący był również udział gospodarstw średnio-małych, które gospodarowały na 14,9% powierzchni użytków rolnych. Gospodarstwa duże, stanowiące 1,5% liczby gospodarstw, posiadały 8,6% powierzchni (patrz: Wykres 2.2-1). W tej klasie wielkości ekonomicznej (od 100 do 500 tys. euro SO) dominowały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych, uprawach polowych oraz nastawione na chów drobiu (porównaj Wykres 1.2-1).

Wykres 2.2-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

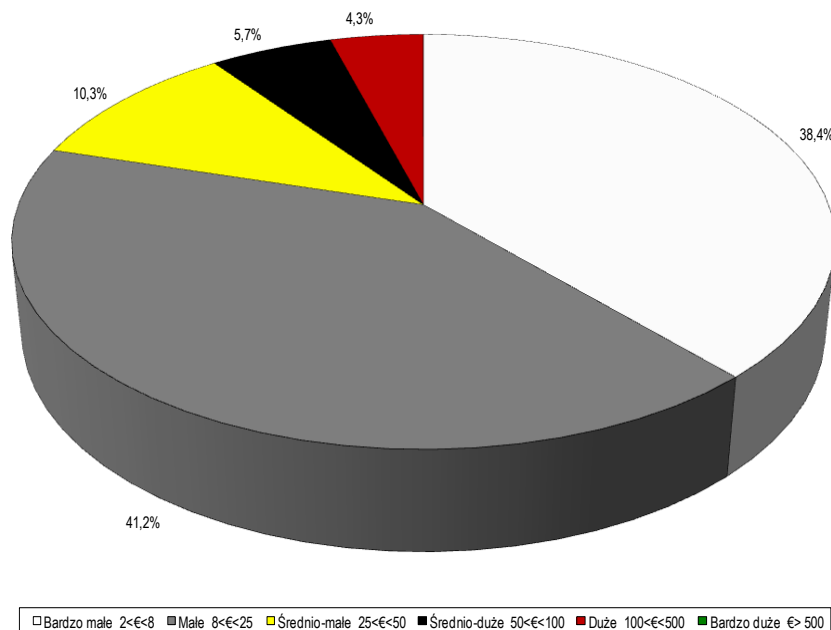
Rozkład pogłowia zwierząt wyrażony w jednostkach przeliczeniowych LU (patrz: Wykres 2.2-2), wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro SO, w których skoncentrowane było ponad 2/3 pogłowia (69,4%). W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 100 tys. euro SO znajdowało się 18,8% pogłowia zwierząt.

Wykres 2.2-2 Pogłowia zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

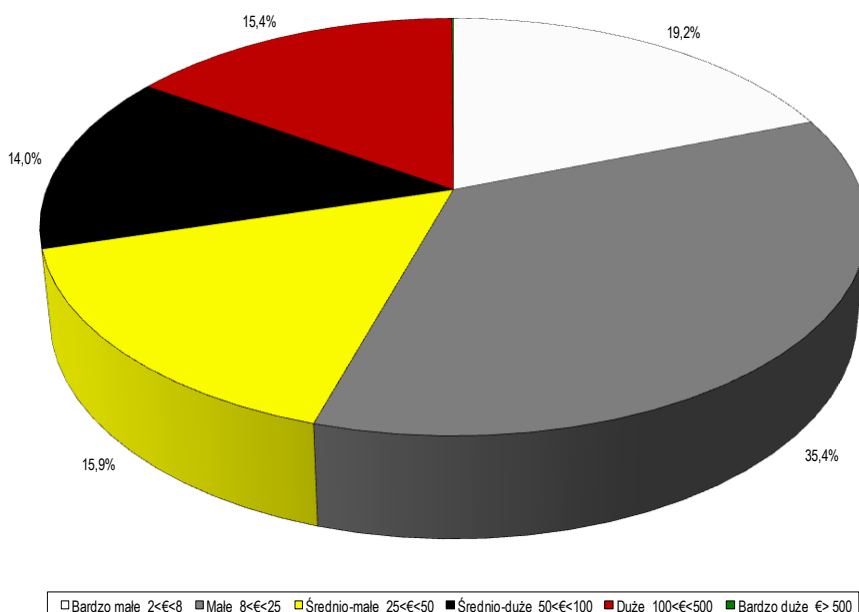
Gospodarstwa bardzo małe i małe obejmowały około 80% ogółu nakładów pracy. Na uwagę zasługują również gospodarstwa duże, które mimo, że użytkowały 8,6% powierzchni ziemi ogółem (patrz: Wykres 2.2-1) oraz posiadały 18,8% zwierząt (patrz: Wykres 2.2-2), to zaangażowały zaledwie 4,3% ogółu nakładów pracy. Świadczy to o wysokiej wydajności pracy w tych gospodarstwach (patrz: Wykres 2.2-3).

Wykres 2.2-3 Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)

Udział poszczególnych grup gospodarstw w wartości Standardowej Produkcji (SO) zdecydowanie różnił się od ich udziału w ogólnej liczbie gospodarstw. Biorąc pod uwagę skalę dysproporcji, na czoło wysuwały się gospodarstwa duże, które przy 1,5% udziale w ogólnej liczbie gospodarstw wytwarzały 15,4% wartości SO. Na drugim biegunie znalazły się gospodarstwa bardzo małe (49,3% liczby gospodarstw) z 19,2% udziałem w wartości SO ogółem (patrz: Wykres 2.2-4).

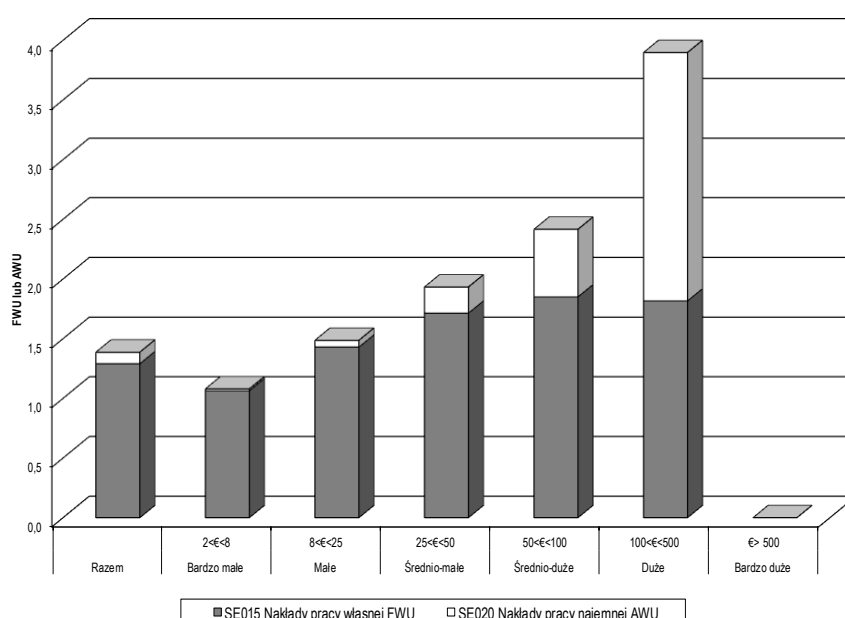
Wykres 2.2-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

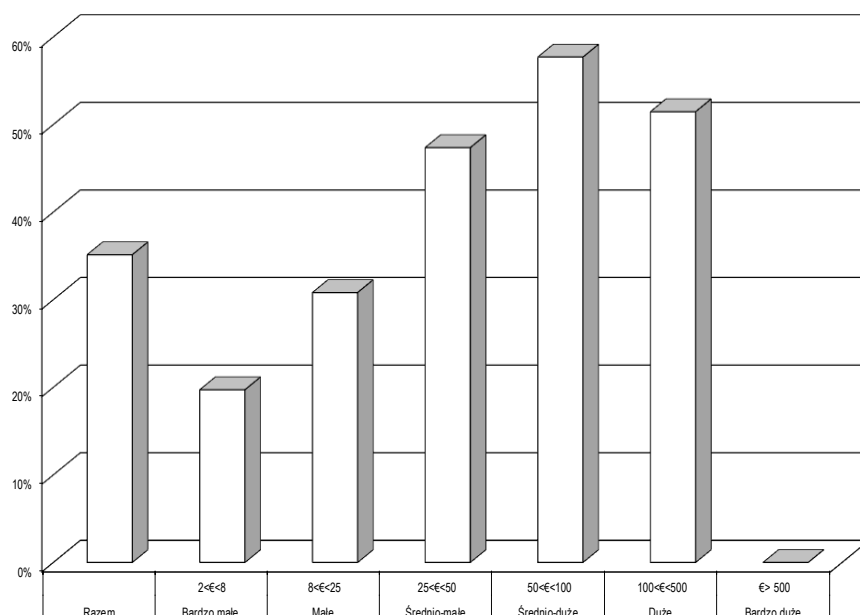
Poziom nakładów pracy wzrastał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Działalność gospodarstw o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro SO opierała się głównie na własnych zasobach pracy. W gospodarstwach powyżej 50 tys. euro wykorzystanie najemnej siły roboczej było już wyższe, a jej wielkość w przypadku gospodarstw dużych stanowiła 53,4% nakładów pracy (patrz: Wykres 2.2-5). Można zatem stwierdzić, że w gospodarstwach do 50 tys. euro SO licznie reprezentowane były gospodarstwa rodzinne, w których dominowała praca własna. Średnio w gospodarstwach rolnych w regionie Małopolska i Pogórze nakłady pracy wynosiły 1,39 AWU ze znacznym udziałem pracy własnej (93%).

Wykres 2.2-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

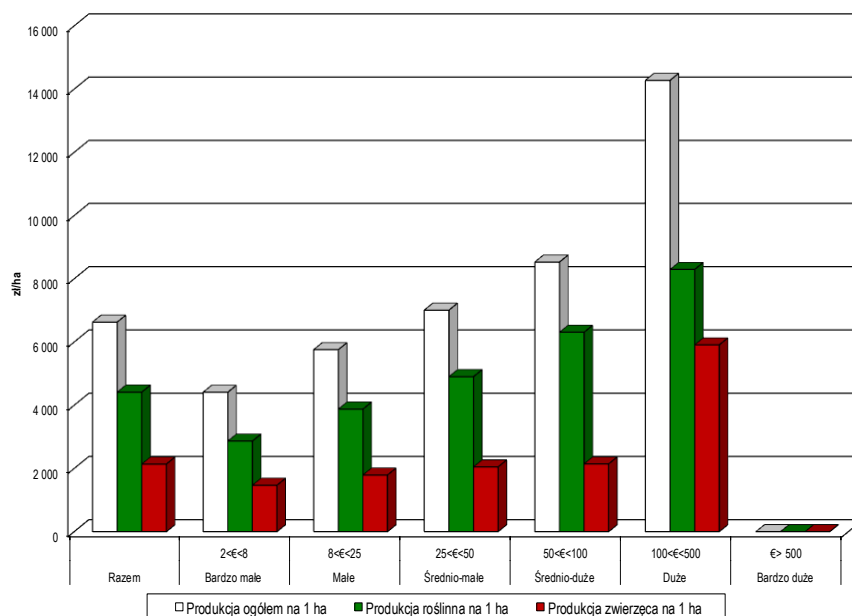
W gospodarstwach regionu Małopolska i Pogórze odnotowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego zwiększały się zasoby posiadanych użytków rolnych. Ta sama prawidłowość dotyczyła ziemi dodzierżawianej, za wyjątkiem gospodarstw dużych. W gospodarstwach poniżej 50 tys. euro w strukturze własnościowej użytków rolnych przeważały grunty własne, natomiast w gospodarstwach średnio-dużych i dużych udział gruntów dodzierżawionych przekroczył poziom 50%. Udział dodzierżawionych użytków rolnych, zaprezentowany na wykresie wynosił przeciętnie 35,1% ogółu powierzchni i zmieniał się z 19,7% w gospodarstwach bardzo małych (do 8 tys. euro SO) do 57,7% w grupie gospodarstw średnio-dużych i 51,5% w grupie gospodarstw dużych (patrz: Wykres 2.2-6).

Wykres 2.2-6 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej**

Najwyższą produktywność ziemi (mierzoną wartością produkcji przypadającą na 1 ha użytków rolnych) uzyskali gospodarstwa duże (powyżej 100 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-7).

Wykres 2.2-7 **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

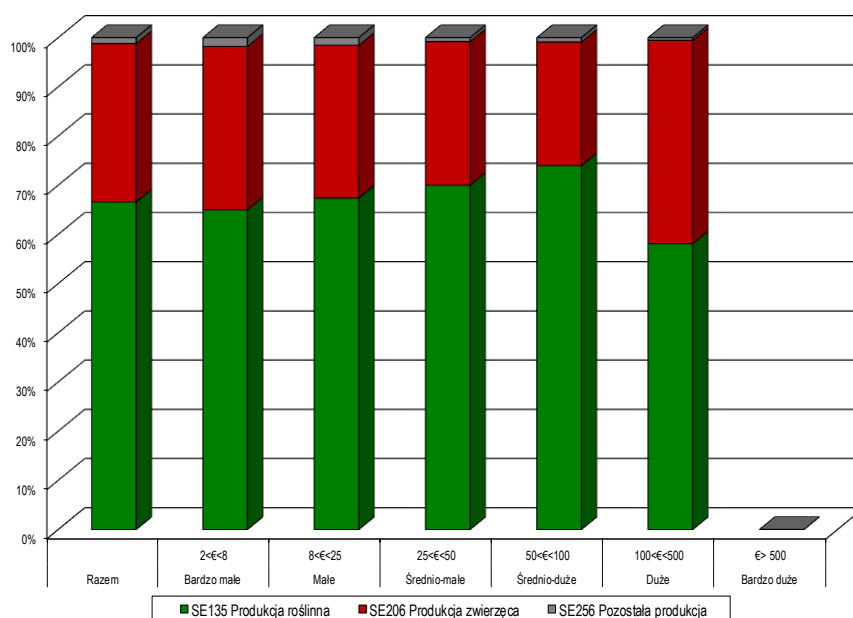

Należy przy tym zaznaczyć, że w tej klasie największą grupę stanowiły gospodarstwa ogrodnicze (27,8%) i gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (27,5%), natomiast mniejszy udział (20,3%) miały gospodarstwa nastawione na chów drobiu (porównaj: Wykres 1.1-1).

Produkcja ogółem na 1 ha użytków rolnych w tych gospodarstwach była ponad 3-krotnie wyższa niż w gospodarstwach najmniejszych. Przeliczając produkcję roślinną na 1 ha użytków rolnych, podobnie jak w przypadku produkcji ogółem i zwierzęcej obserwowano wzrost produktywności wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw.

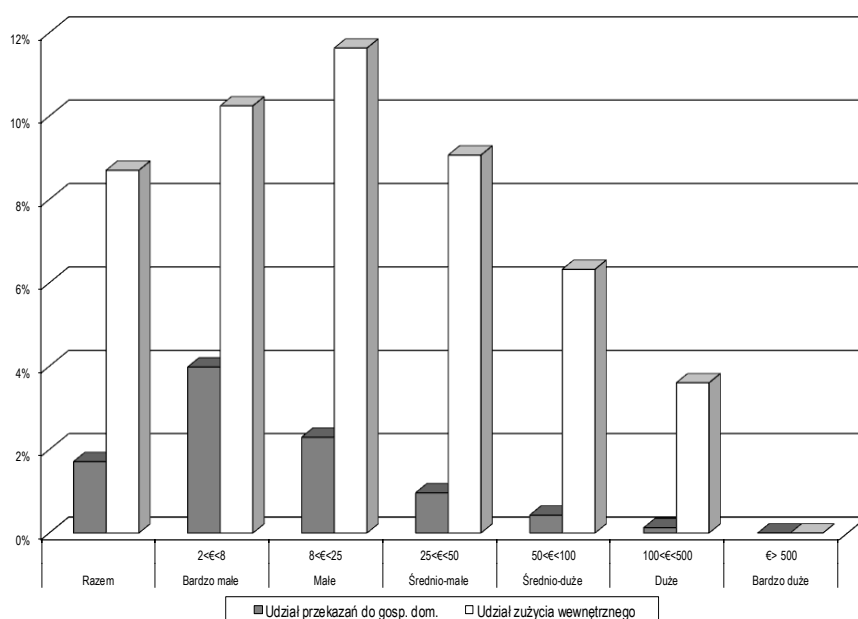
Udział produkcji zwierzęcej w strukturze produkcji tylko w przypadku gospodarstw dużych (powyżej 100 tys. euro SO) zbliżył się do poziomu 50%. W pozostałych gospodarstwach dominowała produkcja roślinna, której udział w przypadku gospodarstw z klas wielkości ekonomicznej od 25 tys. euro SO do 100 tys. euro SO wynosił ponad 70%. Udział pozostałej produkcji był niewielki (przeciętnie wyniósł on 1,2%) i tylko w przypadku gospodarstw bardzo małych był on zauważalny i wyniósł 1,8% (patrz: Wykres 2.2-8).

Wykres 2.2-8 Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

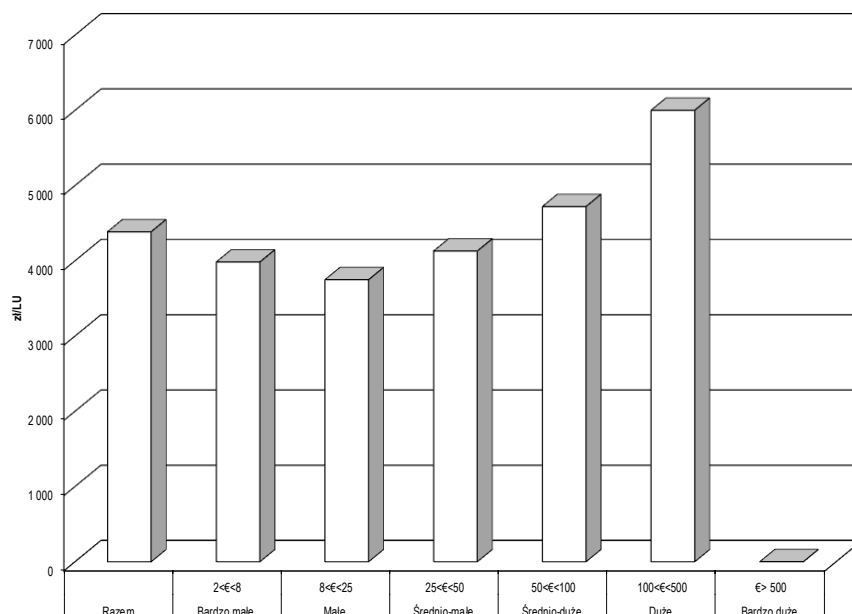
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, wartość przekazanych produktów i usług do gospodarstwa domowego traciła na znaczeniu, nie przekraczając 1% produkcji ogółem w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 25 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-9). Wartość zużycia wewnętrznego zwiększała się wraz z wielkością klasy ekonomicznej od 2 786 zł do 31 808 tys. zł na gospodarstwo, natomiast jego udział w strukturze produkcji w regionie Małopolska i Pogórze wynosił przeciętnie 8,7%.

Wykres 2.2-9 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

Wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU (Wykres 2.2-10) wynosiła przeciętnie 4 386 zł. W gospodarstwach dużych produktywność zwierząt była największa i była o 60% wyższa niż w gospodarstwach małych (od 8 do 25 tys. euro SO).

Wykres 2.2-10 **Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej**

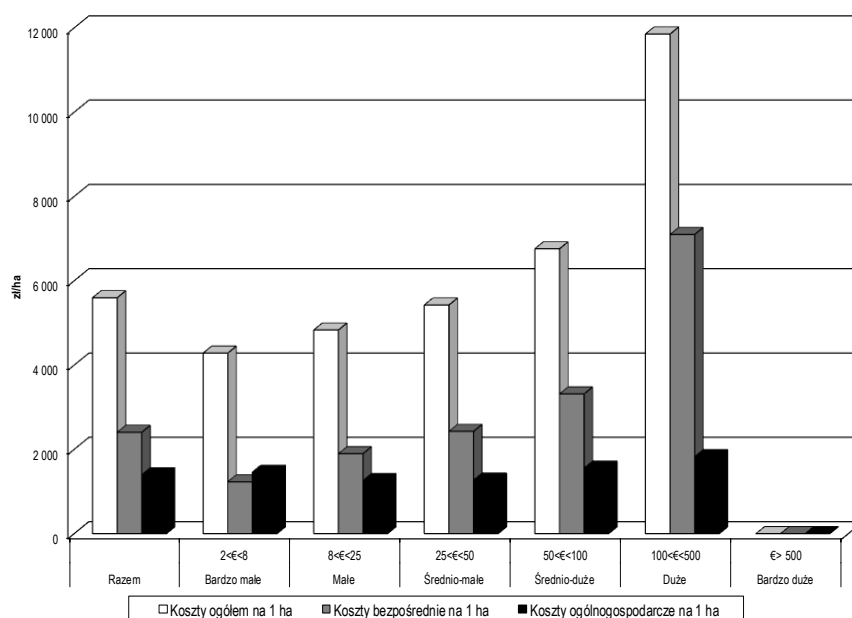

Można to wiązać ze strukturą pogłowia, jak i jakością zwierząt. Z analizy produktywności zwierząt według typów rolniczych (por. Wykres 2.1-10) wynika, że gospodarstwa nastawione

na chów krów mlecznych charakteryzowały się wyższą produktywnością niż gospodarstwa z trzodą chlewną oraz utrzymujące pozostałe zwierzęta trawożerne.

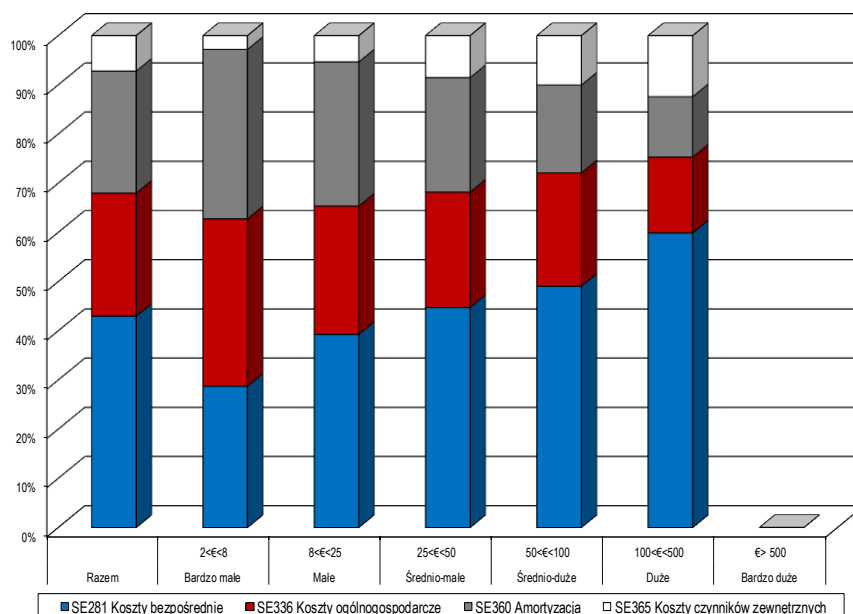
Analizowane prawidłowości dotyczące produktywności ziemi powiązane są z poziomem kosztów ponoszonych przez gospodarstwa. W przypadku analizowanego zbioru gospodarstw poziom ponoszonych kosztów na 1 ha użytków rolnych zwiększał się wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 2.2-11). Co więcej wraz ze wzrostem kosztów ogółem na 1 ha UR zwiększały się także koszty bezpośrednie, które są głównym czynnikiem wzrostu produktywności ziemi. Z kolei poziom kosztów ogólnogospodarczych praktycznie nie zmieniał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, dopiero w gospodarstwach powyżej 50 tys. euro SO wyraźniej przekroczył przeciętny poziom wynoszący 1 399 zł/ha.

Wykres 2.2-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

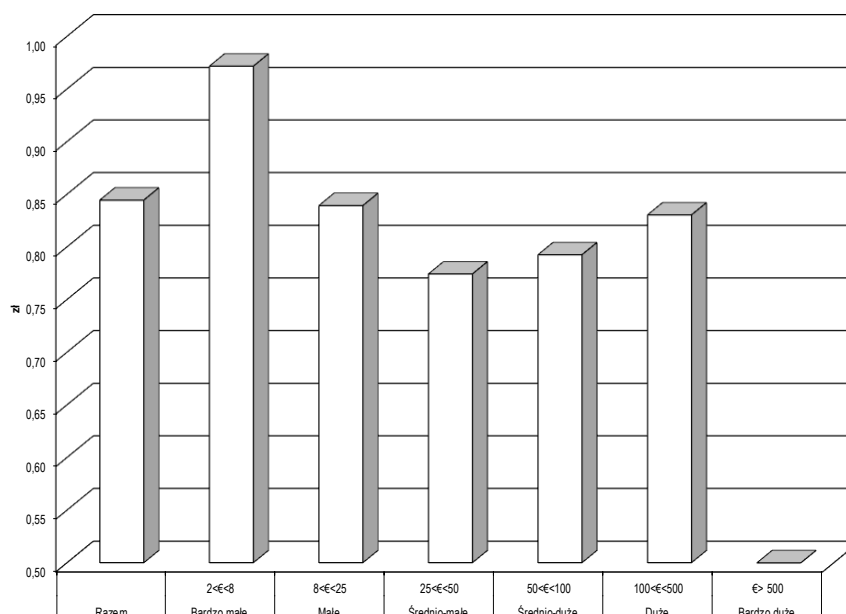
Udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem gospodarstw zwiększał się z 28,7% do 59,9% wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 2.2-12). Było to związane ze wzrostem specjalizacji w gospodarstwach o zwiększającej się sile ekonomicznej (np. gospodarstwa ogrodnicze). W przypadku amortyzacji zaobserwowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej jej udział w kosztach ogółem bardzo mocno się obniżał (z 34,4% w gospodarstwach najmniejszych do 12,3% w gospodarstwach powyżej 100 tys. euro SO). Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym wyposażeniu małych gospodarstw w środki trwałe w stosunku do realizowanej produkcji. Wyraźnie wzrastał zaś udział kosztów czynników zewnętrznych, z 2,8% w gospodarstwach bardzo małych do 12,4% w gospodarstwach dużych. Związane było to ze znaczącym udziałem pracy najemnej w tych gospodarstwach.

Wykres 2.2-12 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

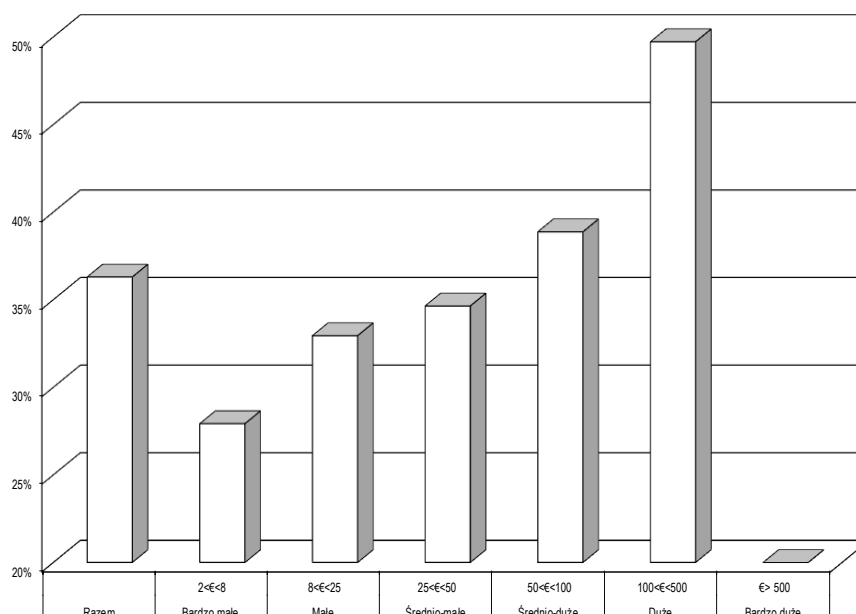
W gospodarstwach analizowanego regionu, sklasyfikowanych wg wielkości ekonomicznej, we wszystkich klasach osiągnięto nadwyżkę produkcji nad kosztami (patrz: Wykres 2.2-13). Najniższy koszt wytworzenia 1 zł produkcji był w grupie gospodarstw średnio-małych o wielkości ekonomicznej 25-50 tys. euro SO i wyniósł 0,77zł. W gospodarstwach najmniejszych koszty były wyraźnie wyższe i wyniosły 0,97 zł na jednostkę produkcji.

Wykres 2.2-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

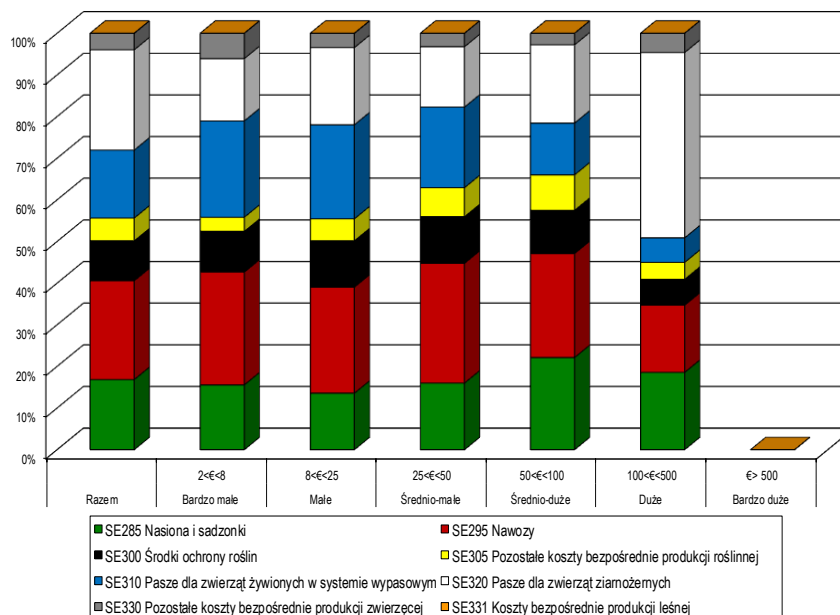
Relacja kosztów bezpośrednich do wartości produkcji ogółem zmieniała się z 27,9% w gospodarstwach poniżej 8 tys. euro SO do 49,7% w klasie gospodarstw powyżej 100 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-14). Tak duże różnice efektywności kosztów bezpośrednich związane są ze strukturą wytwarzanej produkcji, a tym samym strukturą kosztów bezpośrednich.

Wykres 2.2-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Podstawowym składnikiem kosztów bezpośrednich wszystkich klas wielkości ekonomicznej (z wyjątkiem gospodarstw dużych, w których dominowały koszty pasz dla zwierząt ziarnożernych) był koszt nawozów. Udział tych kosztów kształtował się przeciętnie na poziomie 23,7%. W gospodarstwach dużych koszty pasz dla zwierząt ziarnożernych wyniósł 44,5% i był ponad dwukrotnie większy niż w pozostałych gospodarstwach. Związane to było niewątpliwie z udziałem pogłowia zwierząt ziarnożernych w tej klasie wielkości ekonomicznej gospodarstw. Udział kosztów pasz dla zwierząt żywionych w systemie wypasowym w kosztach bezpośrednich malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej i w przypadku gospodarstw dużych (od 100 do 500 tys. euro SO) wyniósł tylko 5,9%. Udział kosztów środków ochrony roślin i kosztów nawozów w kosztach bezpośrednich utrzymywał się na dość zbliżonym poziomie w gospodarstwach poniżej 50 tys. euro SO (około 36%), natomiast w gospodarstwach dużych był on dużo niższy i wyniósł około 24% (patrz: Wykres 2.2-15).

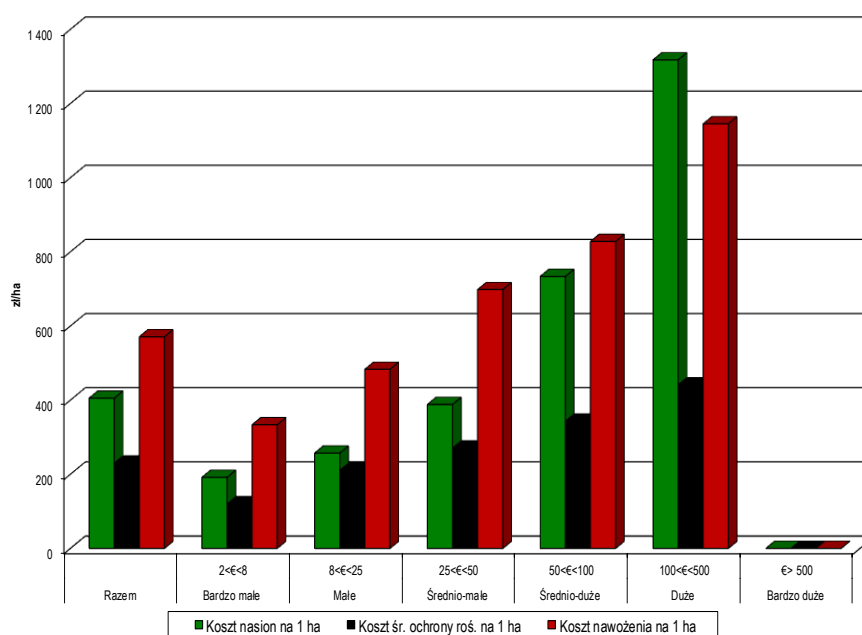
Wykres 2.2-15 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej

Największy udział pozostałych kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej oraz zwierzęcej zaobserwowano w gospodarstwach średnio-dużych, w których wyniósł on 11,3% (ze względu na 8,5% udział pozostałych kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej).

Koszty nawożenia i środków ochrony roślin, a także nasion i sadzonek w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-16) silnie związane były z wielkością ekonomiczną gospodarstw.

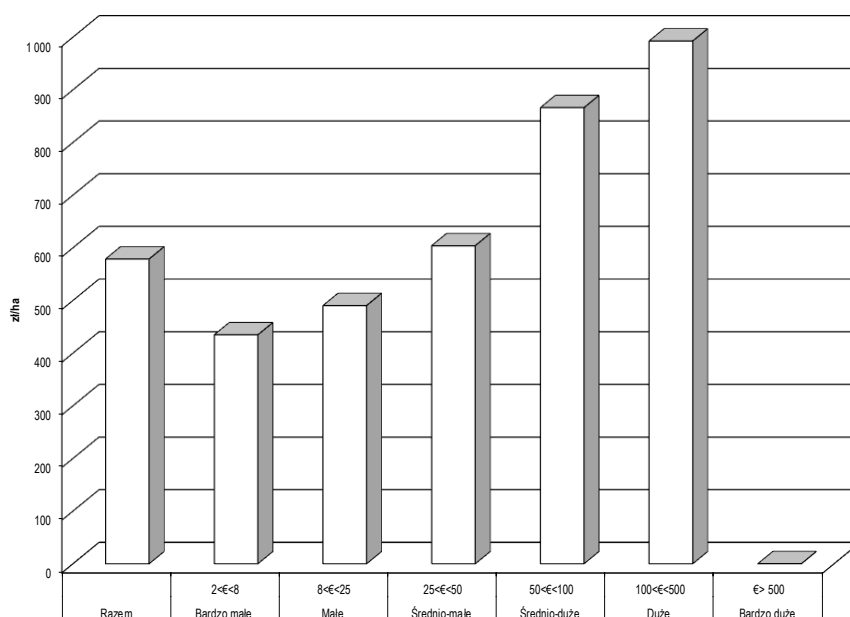
Wykres 2.2-16 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W gospodarstwach średnio-dużych (od 50 do 100 tys. euro SO) koszty nawożenia oraz koszty nasion i sadzonek były prawie 5-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych. Koszty środków ochrony roślin w gospodarstwach powyżej 100 tys. euro SO ponad 3-krotnie przewyższały te w gospodarstwach najmniejszych. Różnice w poziomie nawożenia i stosowania środków ochrony roślin są zbieżne z produktywnością ziemi mierzoną wartością produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (por. Wykres 2.2-7).

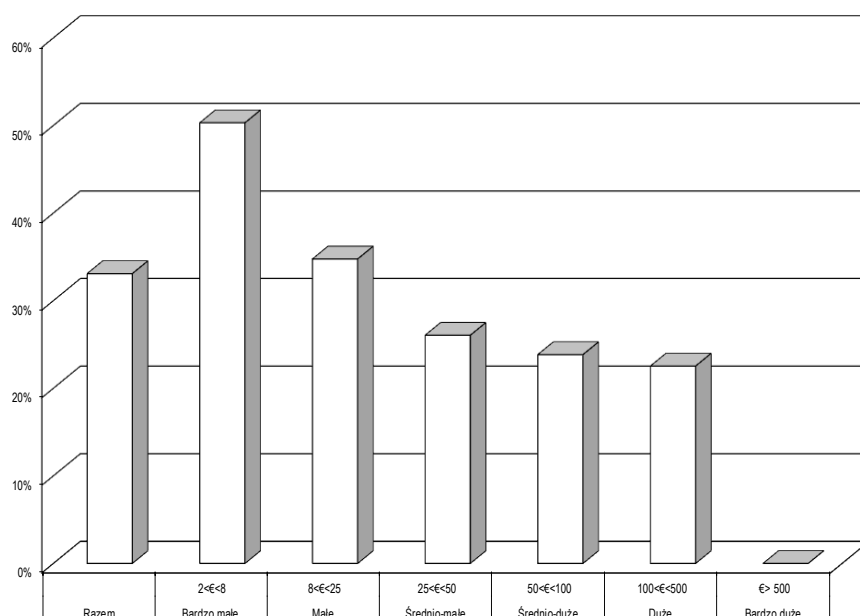
Z wielkością ekonomiczną bardzo wyraźnie związane były również koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-17). W tym przypadku także obserwowany był wzrost tego rodzaju kosztów, które rosły wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. W gospodarstwach dużych (993 zł) koszty te były ponad 2-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych (435 zł) i małych (490 zł). Wiąże się to niewątpliwie ze zróżnicowaniem działalności produkcyjnej i energochłonnością stosowanej technologii produkcji.

Wykres 2.2-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

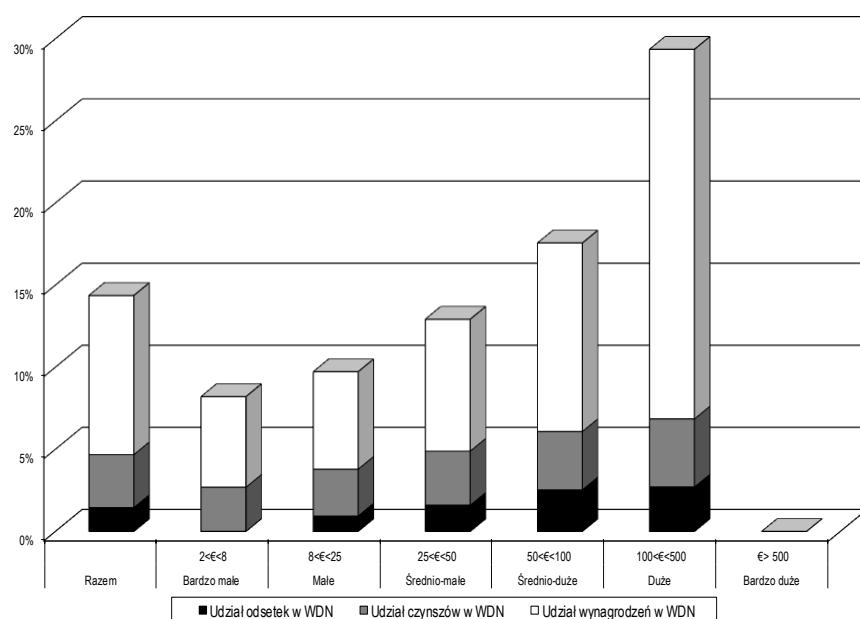
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto zmniejszał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. W gospodarstwach bardzo małych wyniósł on 50,3% i był ponad dwukrotnie wyższy niż w gospodarstwach średnio-dużych i dużych (patrz: Wykres 2.2-18). Przeciętnie udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wyniósł 33,1%.

Wykres 2.2-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto informuje jaką jej część potrzebna była na pokrycie tego rodzaju kosztów¹⁰. W tym przypadku warto zwrócić uwagę na stopień zaangażowania obcych czynników wytwórczych (pracy, ziemi i kapitału) w działalności gospodarstw dużych (patrz: Wykres 2.2-19).

Wykres 2.2-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

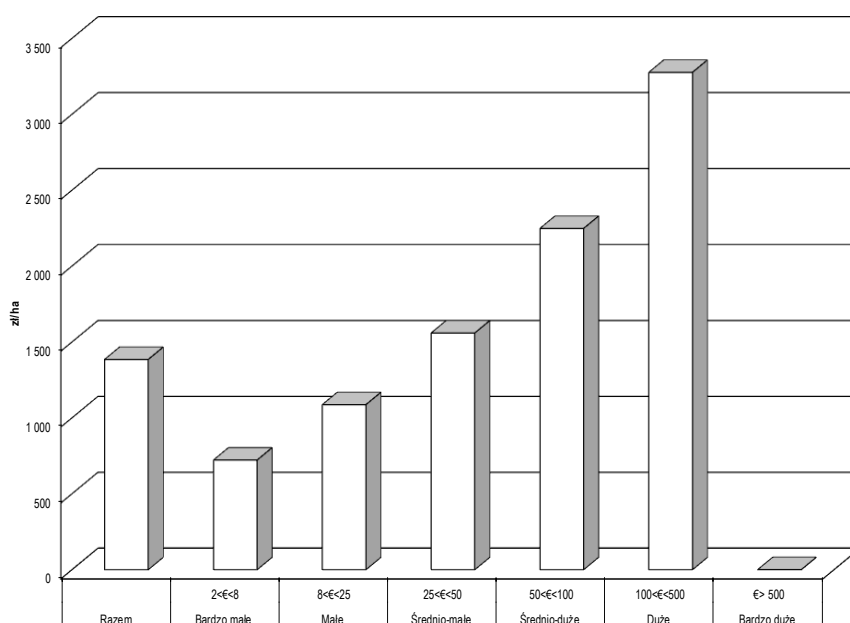

¹⁰ Koszty czynników zewnętrznych obejmują: wynagrodzenia, czynsze i odsetki.

W gospodarstwach tych 29,4% wartości dodanej netto zostało przeznaczone na pokrycie kosztów czynników zewnętrznych, w których udział wynagrodzeń stanowił 22,5%. Porównując, jest to ponad 2 razy więcej niż w gospodarstwach poniżej 50 tys. euro SO. Oznacza to, że działalność gospodarcza w tych gospodarstwach oparta jest na czynnikach zewnętrznych, przede wszystkim na pracy najemnej i kapitale obcym (porównaj Wykres 2.2-5 i Wykres 2.2-30). Ze względu na konieczność ponoszenia tych kosztów bez względu na sytuację dochodową, gospodarstwa te są znacznie bardziej wrażliwe na wszelkie zmiany koniunktury.

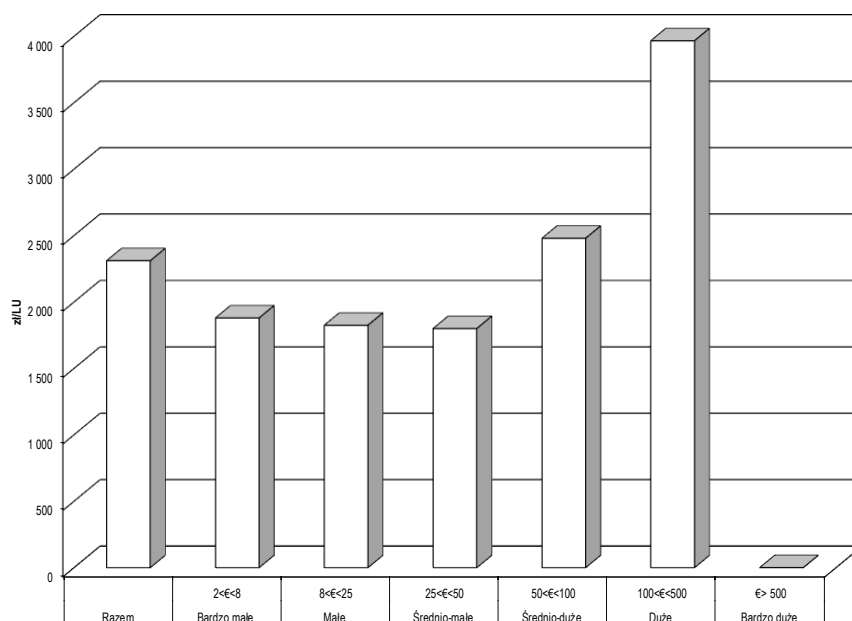
Kosztochłonność produkcji roślinnej, charakteryzowana przez koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-20) rosła wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. W gospodarstwach bardzo małych koszty produkcji roślinnej na 1 ha wyniosły 722 zł, a w gospodarstwach średnio-dużych i dużych odpowiednio 2 248 zł i 3 276 zł, były więc ponad 3-krotnie wyższe. Związane jest to przede wszystkim z technologiami produkcji, jak również z większym udziałem gospodarstw ogrodniczych w tych klasach wielkości ekonomicznej.

Wykres 2.2-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej

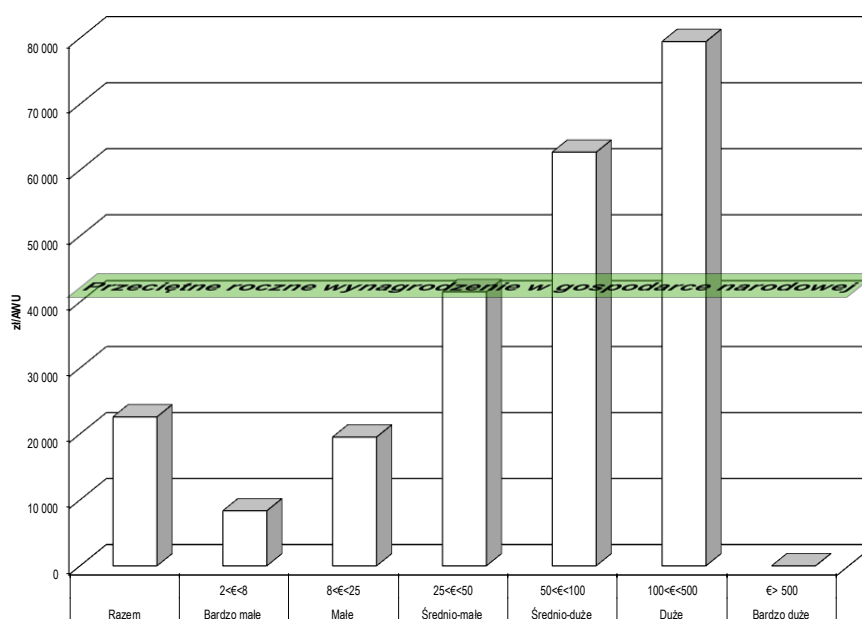
Kosztochłonność produkcji zwierzęcej mierzona wartością kosztów bezpośrednich na 1 LU była także wyższa w gospodarstwach większych ekonomicznie (Wykres 2.2-21). W gospodarstwach bardzo małych, małych i średnio-małych różnice były niewielkie, natomiast najwyższe koszty poniosły gospodarstwa duże i wyniosły one 3 967 zł/LU. Wpływa na to zróżnicowanie struktury pogłowia zwierząt oraz systemu żywienia. Gospodarstwa małe częściej w żywieniu zwierząt wykorzystują tańsze pasze własne. Można zauważyć, że różnice pomiędzy gospodarstwami małymi i dużymi nie są tak duże jak w przypadku produkcji roślinnej.

Wykres 2.2-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

W regionie Małopolska i Pogórze wartość dodana netto wypracowana w rolnictwie przez osobę pełnozatrudnioną (AWU) w średnim gospodarstwie stanowiła tylko 54% przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej¹¹ (patrz: Wykres 2.2-22).

Wykres 2.2-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

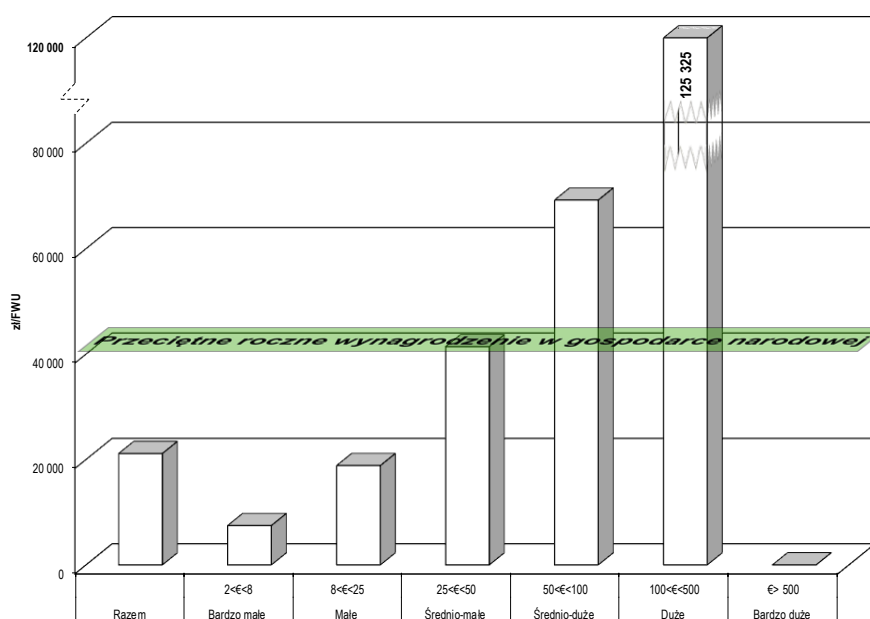

¹¹ Patrz: przypis 8, na str. 26.

Występowały jednak pod tym względem istotne różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą były w tym przypadku gospodarstwa średnio-małe (od 25 do 50 tys. euro SO). Można stwierdzić, że dopiero gospodarstwa z tej klasy wielkości ekonomicznej osiągnęły wartość dodaną netto (WDN) na poziomie przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. Gospodarstwa z klas ekonomicznych powyżej 50 tys. euro SO przekraczały przeciętne wynagrodzenie netto (gospodarstwa duże prawie 2-krotnie), podczas gdy gospodarstwa z klas ekonomicznych poniżej 25 tys. euro SO osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki, zwłaszcza biorąc pod uwagę gospodarstwa bardzo małe, w których wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła tylko 20% przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej.

Podobną sytuację, jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną, można zaobserwować w rozkładzie dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną rodziny (FWU). Tutaj również granicą było 25 tys. euro SO, jednak skala dysproporcji była zdecydowanie większa. Szczególnie wyraźnie widać to w grupie gospodarstw dużych (100-500 tys. euro SO), w których dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo był ponad 16 razy większy niż w gospodarstwach najmniejszych i prawie 3-krotnie większy niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej.

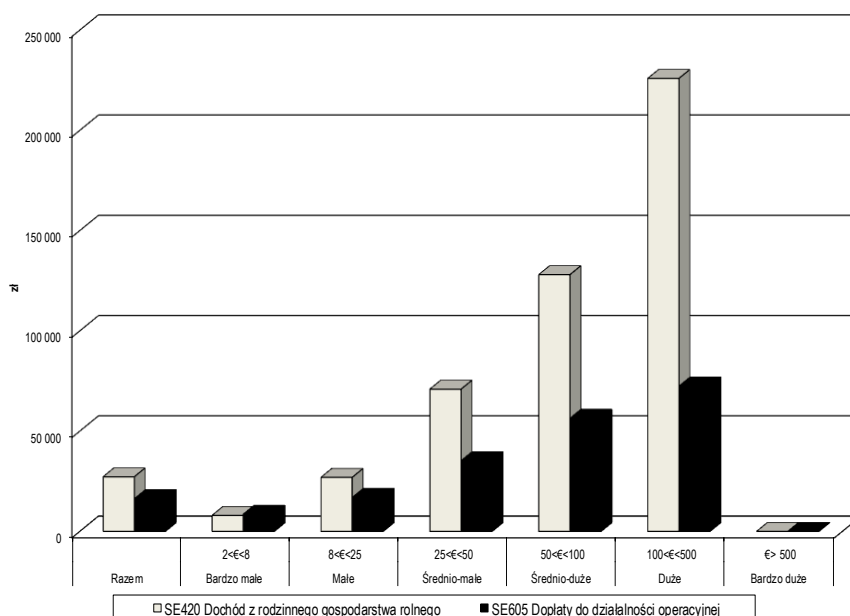
Wykres 2.2-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi wytworzoną opłatę za pracę członków rodziny rolnika oraz za zaangażowany kapitał własny (finansujący ziemię i pozostałe składniki majątkowe gospodarstwa). Z rozkładu gospodarstw regionu Małopolska i Pogórze według wielkości ekonomicznej wynika, że prawie 90% gospodarstw z pola obserwacji Polskiego FADN w regionie stanowiły gospodarstwa poniżej 25 tys. euro SO, które zrealizowały dochód na poziomie ponad dwukrotnie niższym niż średnie wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 2.2-23 oraz porównaj Wykres 1.2-1).

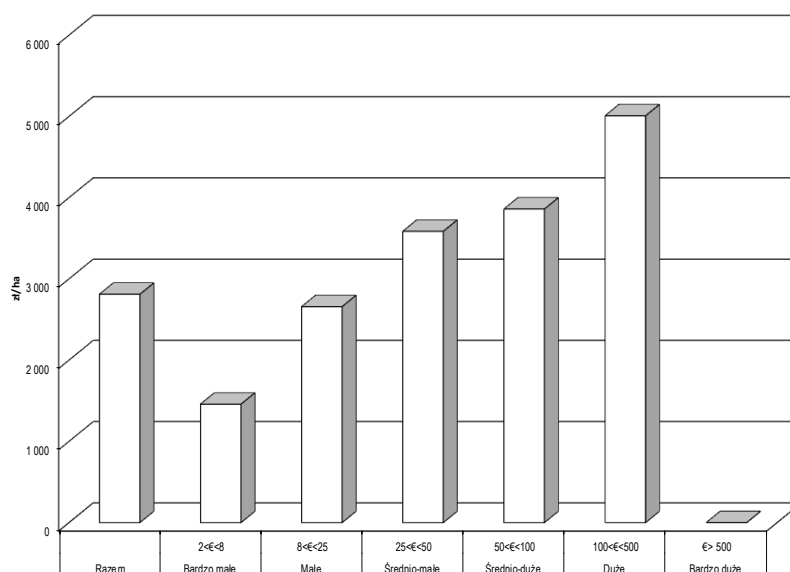
Największe uzależnienie od dopłat do działalności operacyjnej odnotowano w gospodarstwach bardzo małych i małych – poniżej 25 tys. euro SO. Należy zwrócić tu uwagę, że w gospodarstwach najmniejszych poziom dopłat przekroczył poziom osiągniętego dochodu, natomiast w gospodarstwach małych stanowił 63% dochodu. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej relacja dopłat do dochodu spadała, osiągając poziom 44,1% w przypadku gospodarstw średnio-dużych (od 50 do 100 tys. euro SO) oraz 32,1% w przypadku gospodarstw dużych (od 100 do 500 tys. euro SO). Przeciętnie w regionie Małopolska i Pogórze relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu wyniosła 59,9% (patrz: Wykres 2.2-24).

Wykres 2.2-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

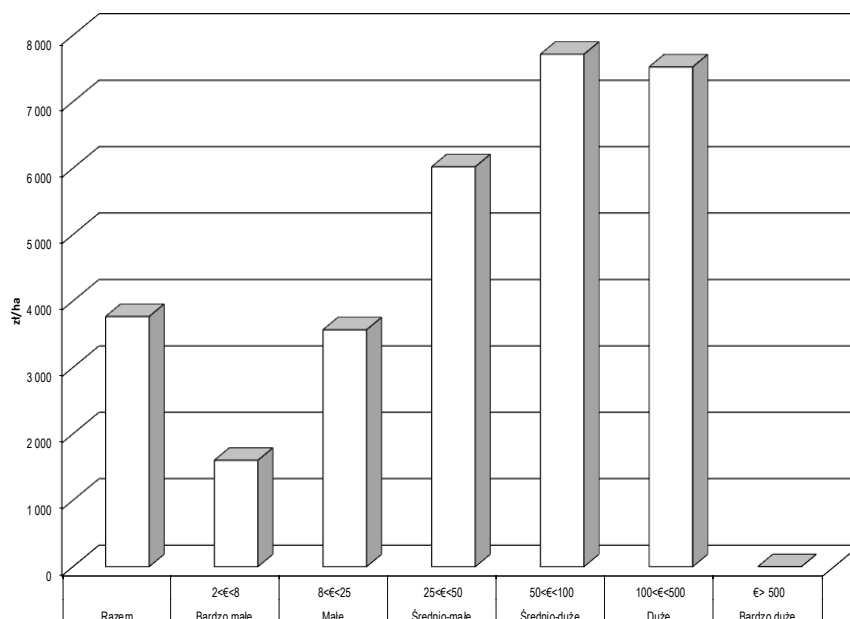
Wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw, bez uwzględnienia obciążeń wynikających z użycia czynników wytwórczych. Efektywność ta generalnie zwiększała się w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw. W gospodarstwach dużych wartość dodana netto w przeliczeniu na 1 ha była największa i wyniosła 5 008 zł – podczas gdy w gospodarstwach bardzo małych tylko 1 458 zł, a więc była ponad 3-krotnie wyższa (patrz: Wykres 2.2-25).

Wykres 2.2-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

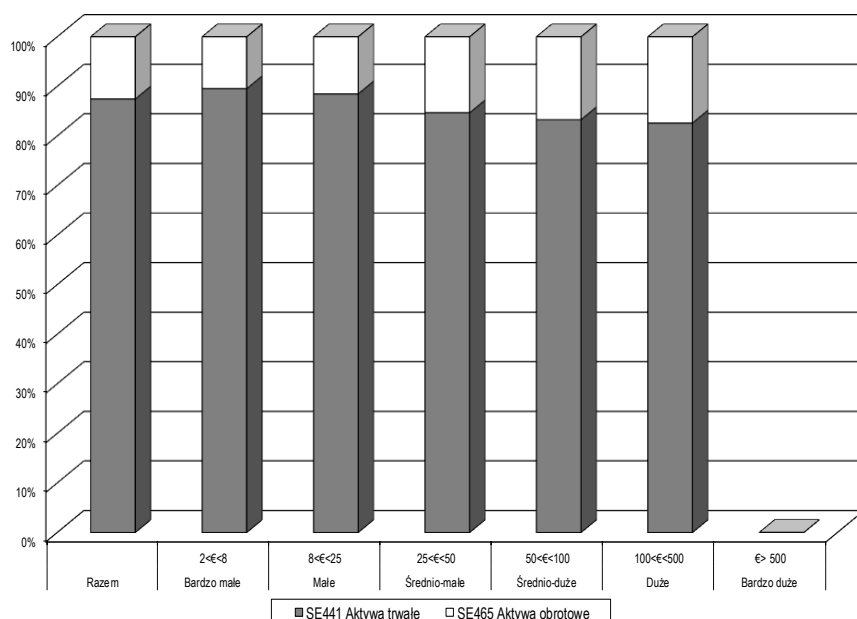
W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 hektar własnych użytków rolnych niemalże powtórzył się schemat opisujący wartość dodaną netto (porównaj: Wykres 2.2-25 i Wykres 2.2-26). Jednakże w tym przypadku najwyższą wartość osiągnęły gospodarstwa średnio-duże, a różnica pomiędzy nimi a gospodarstwami najmniejszymi była prawie 5-krotna. Przeciętnie w regionie Małopolska i Pogórze dochód w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych kształtował się na poziomie 3 767 zł.

Wykres 2.2-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

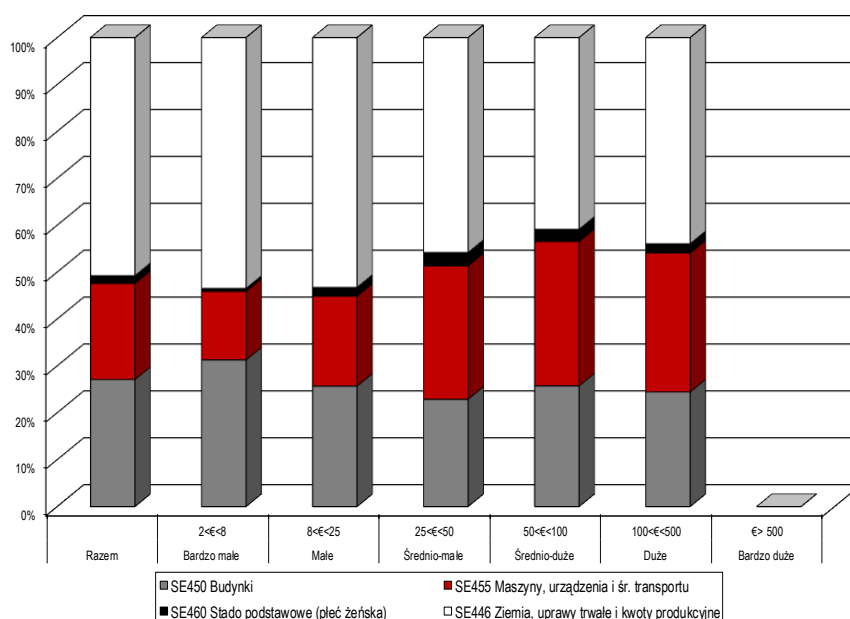
Wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej gospodarstw zmieniała się także struktura aktywów w gospodarstwach rolnych (patrz: Wykres 2.2-27). Im większe były pod względem ekonomicznym gospodarstwa, tym niższy był udział środków trwałych. Zaobserwowano, że udział aktywów trwałych malał z 89,5% w gospodarstwach bardzo małych do 82,6% w gospodarstwach dużych. Z punktu widzenia możliwości odtwarzania majątku, gospodarstwa z klasy ekonomicznej 100-500 tys. euro SO były w najkorzystniejszej sytuacji.

Wykres 2.2-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

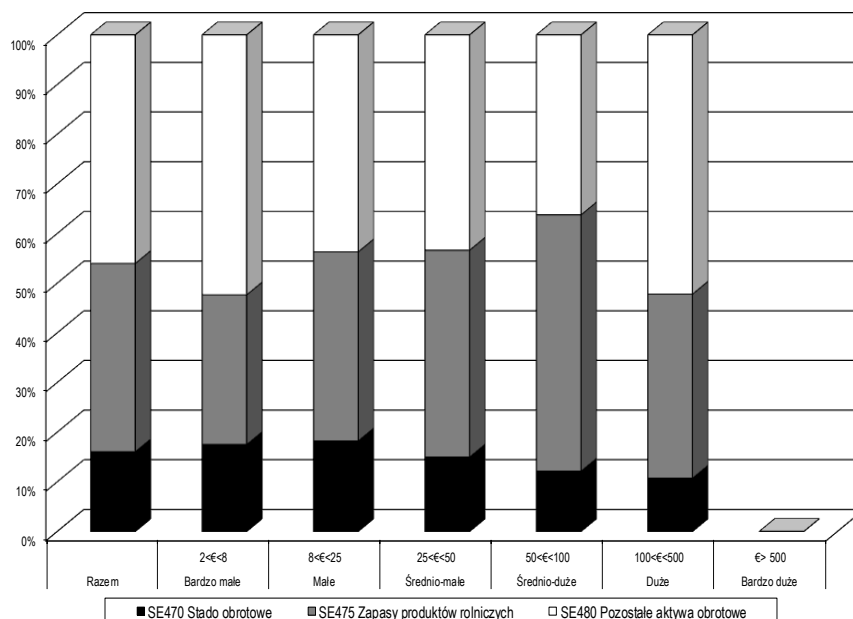
W strukturze aktywów trwałych, we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej, dominowała wartość ziemi, co związane jest ze zmianą zasad wyceny ziemi własnej i wysokimi cenami rynkowymi (patrz: Wykres 2.2-28). Najwyższym udziałem ziemi w strukturze charakteryzowały się gospodarstwa bardzo małe i małe, jej udział wyniósł około 53% wszystkich aktywów trwałych. Ciekawą tendencję można zauważyć w przypadku udziału budynków i budowli, które są drugim ważnym składnikiem środków trwałych. We wszystkich klasach wielkości ekonomicznej kształtował się on na poziomie zbliżonym do przeciętnej i wynosił od 22,9% w gospodarstwach średnio-małych do 31,3% w gospodarstwach bardzo małych. Największe zróżnicowanie wykazywał udział maszyn, urządzeń i środków transportu. W gospodarstwach średnio-dużych stanowiły one najwięcej (30,8%) i było to ponad 2-krotnie więcej niż w gospodarstwach bardzo małych. Największym udziałem stada podstawowego zwierząt charakteryzowały się gospodarstwa średnio-małe i średnio-duże, jednakże wynosił on zaledwie około 3%.

Wykres 2.2-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

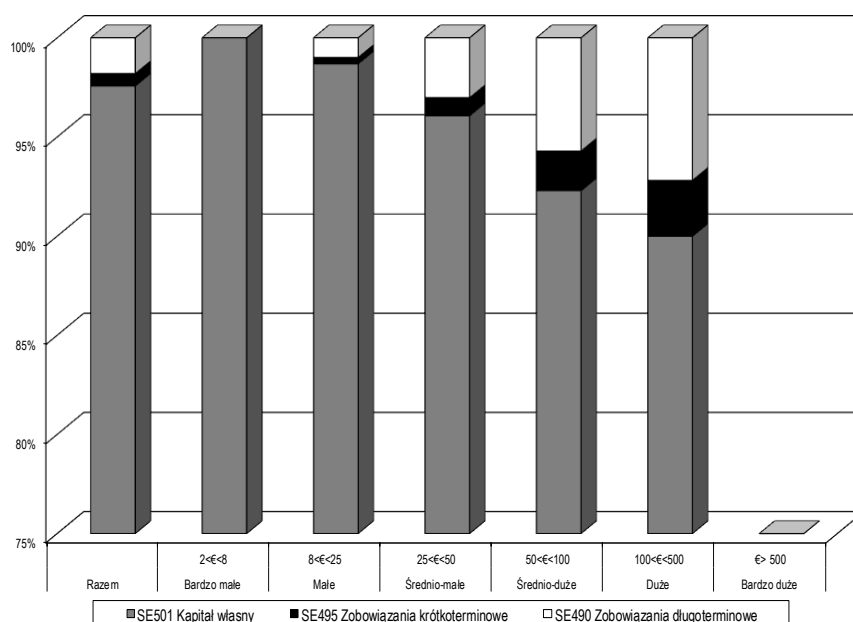
W strukturze aktywów obrotowych w większości analizowanych klas wielkości ekonomicznej odnotowano najwyższy udział pozostałych aktywów obrotowych – najwyższy udział był w gospodarstwach bardzo małych (52,3%) oraz w gospodarstwach dużych (52,2%). Jedynie w grupie gospodarstw średnio-dużych (50-100 tys. euro SO) dominowały zapasy produktów rolniczych, których udział wynosił 51,6%, natomiast udział pozostałych aktywów obrotowych był na poziomie 36,2% (patrz: Wykres 2.2-29). Stado obrotowe w zbiorowości gospodarstw stanowiło średnio 16% wartości aktywów obrotowych. W poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej było to od 10,7% (gospodarstwa duże) do 18,2% (gospodarstwa małe).

Wykres 2.2-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

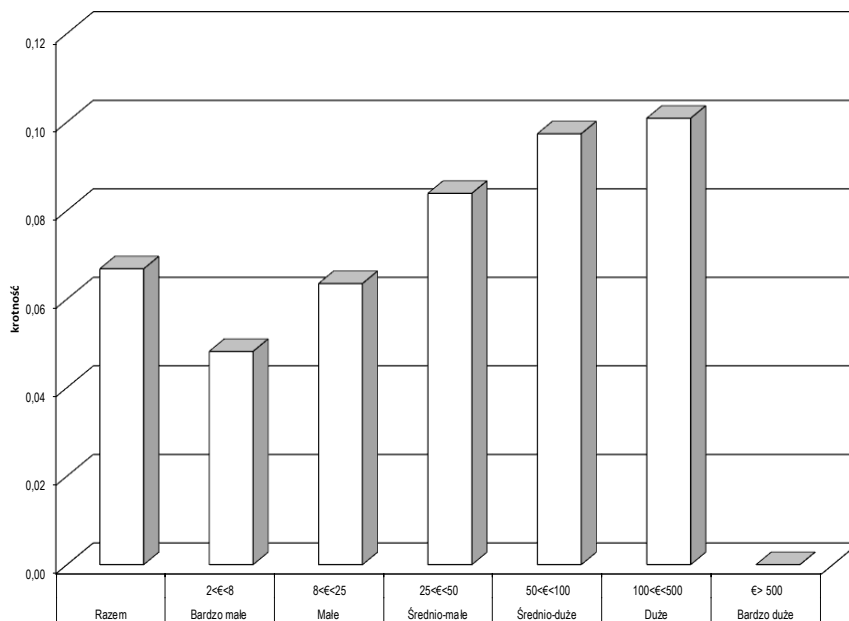
Struktura pasywów również wykazała silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw (patrz: Wykres 2.2-30). Im większe były gospodarstwa pod względem ekonomicznym, tym większy był udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku. Zadłużenie gospodarstw dużych (100-500 tys. euro SO) wyniosło 10%, przy czym prawie 3/4 kapitałów obcych stanowiły kredyty długoterminowe. W klasach poniżej 50 tys. euro SO zadłużenie wyniosło mniej niż 5%, a w gospodarstwach małych i bardzo małych poniżej 2%. W zdecydowanej większości gospodarstw większą jego część stanowiły zobowiązania długoterminowe, przeciętnie 74,3%.

Wykres 2.2-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, mierzony wartością przepływów pieniężnych (2)¹² w stosunku do aktywów ogółem (patrz: Wykres 2.2-31) zwiększał się wraz z wielkością ekonomiczną osiągając najwyższy poziom w gospodarstwach dużych (0,10). Przeciętnie w regionie Małopolska i Pogórze relacja ta wyniosła 0,07.

Wykres 2.2-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

¹² Patrz: przypis 9 na str. 32.

Wnioski

1. Gospodarstwa regionu Małopolska i Pogórze stanowiły 20% ogólnej liczby gospodarstw pola obserwacji Polskiego FADN. W strukturze gospodarstw w tym regionie dominowały gospodarstwa mieszane (38,1% gospodarstw) oraz gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych (36,7% gospodarstw). Gospodarstwa tego typu w polu obserwacji Polskiego FADN posiadały w swoich zasobach odpowiednio 31,5% oraz 46,8% użytków rolnych, 43,4% oraz 4,9% pogłowia zwierząt, 31,8% oraz 35,2% zasobów pracy.
2. Udział gospodarstw najmniejszych w regionie Małopolska i Pogórze według wielkości ekonomicznej (zaliczanych do klasy od 2 do 8 tys. euro SO) stanowił 49,3%, podczas gdy gospodarstw największych (powyżej 100 tys. euro SO) tylko 1,5%. Dane te wskazują, że gospodarstwa rolne funkcjonujące w tym regionie charakteryzują się niskim stopniem specjalizacji i zdominowane są przez gospodarstwa bardzo małe.
3. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wśród typów rolniczych uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnich (42 158 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa mieszane (1 935 zł) i gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (2 016 zł).
4. Z kolei wśród grup zdefiniowanych wielkością ekonomiczną, przeciętnie najwyższą wartością dodaną na 1 ha użytków rolnych charakteryzowały się gospodarstwa duże (5 008 zł), a najniższą gospodarstwa z grupy gospodarstw bardzo małych (1 458 zł).
5. W analizowanych grupach gospodarstw ustalonych na podstawie dwóch różnych kryteriów, najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnich (55 167 zł) i gospodarstwa specjalizujące się w hodowli trzody chlewnej (42 160 zł) oraz gospodarstwa duże (125 325 zł). Najniższymi wartościami charakteryzowały się natomiast gospodarstwa mieszane (14 434 zł) i gospodarstwa utrzymujące zwierzęta trawożerne (15 479 zł) oraz gospodarstwa bardzo małe (7 452 zł).
6. Wysokość dochodów powiązana była ze skalą produkcji, która w większości gospodarstw regionu Małopolska i Pogórze była niewysoka. Stąd też istotne było zewnętrzne wsparcie finansowe (tj. dopłaty). Pomimo to gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnich osiągnęły dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną znacząco wyższy od przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. W klasyfikacji wg wielkości ekonomicznej, DzRGR na osobę pełnozatrudnioną na poziomie wyższym od przeciętnego wynagrodzenia netto uzyskały gospodarstwa o wielkości ekonomicznej powyżej 25 tys. euro SO. Oznacza to, że prawie 90% gospodarstw tego regionu miało dochód poniżej tego progu.

7. Najwyższy wskaźnik relacji dopłat do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w hodowli zwierząt trawożernych (101,1%). Według grupowania względem wielkości ekonomicznej przeciętnie najwyższy udział dopłat w dochodzie zaobserwowano w gospodarstwach sklasyfikowanych w grupie od 2 do 8 tys. euro SO. W gospodarstwach z tej klasy wielkości ekonomicznej poziom dopłat przekroczył poziom osiągniętego dochodu z jednej strony, najmniej uzależnione od dopłat były gospodarstwa ogrodnicze (9%), a z drugiej strony gospodarstwa duże o wielkości ekonomicznej od 100 do 500 tys. euro SO (32,1%). Prawidłowość ta odzwierciedla powiązanie kwoty wsparcia z zasobami ziemi rolniczej.
8. Wartość dodaną netto wypracowaną w rolnictwie przez osobę pełnozatrudnioną (AWU) porównywalną i wyższą od średniego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (42 062 zł/osobę w 2020 roku) osiągnęły gospodarstwa znajdujące się w klasach wielkości ekonomicznej powyżej 25 tys. euro SO, których udział w polu obserwacji stanowił blisko 12,2%. Analizując średnie wyniki dla typów produkcyjnych, w tej grupie znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w hodowli trzody chlewnej i uprawach ogrodniczych.
9. Wartość bezwzględna zużycia wewnętrznego (produktów wytworzonych w gospodarstwie rolnym) była najniższa w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (129 zł), charakteryzowała je również dość niska wartość przekazania produktów do gospodarstwa domowego (769 zł). Najniższą wartością przekazania charakteryzowały się gospodarstwa ogrodnicze (613 zł), jednakże w ich przypadku wartość zużycia wewnętrznego była ponad 2-krotnie wyższa niż wartość przekazania produktów do gospodarstwa domowego. W ujęciu wielkości ekonomicznej gospodarstw, zużycie wewnętrzne rosło od 2 786 zł w gospodarstwach bardzo małych do 31 808 zł w gospodarstwach dużych. Przy czym udział zużycia wewnętrznego w strukturze produkcji jest wyraźnie mniejszy w gospodarstwach charakteryzujących się dużą wielkością ekonomiczną niż w gospodarstwach małych i średnich.
10. Najniższy udział kapitałów obcych w finansowaniu składników majątku gospodarstwa, wynoszący mniej niż 2% zaobserwowano w grupie gospodarstw małych i bardzo małych, o wielkości ekonomicznej poniżej 25 tys. euro oraz w grupie gospodarstw o profilu mieszanym – 1,2%. Natomiast wśród gospodarstw o najwyższym stopniu zadłużenia aktywów znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (9,1%) oraz gospodarstwa z klasy wielkości ekonomicznej 100-500 tys. euro SO (10%). Należy zaznaczyć, że w obydwu przypadkach przeważały zobowiązania długoterminowe (w całej zbiorowości przeciętnie około 74% ogółu zobowiązań).

11. Zaprezentowane wyniki mają charakter średnich ważonych dla gospodarstw towarowych znajdujących się w regionie Małopolska i Pogórze. Oznacza to, że sytuacja finansowa gospodarstw w poszczególnych typach rolniczych i klasach wielkości ekonomicznej była mocno zróżnicowana i znacznie odbiegała od przeciętnej w regionie Małopolska i Pogórze z pola obserwacji Polskiego FADN. Niemniej opracowanie pozwala na wskazanie różnic w skuteczności gospodarowania poszczególnych grup gospodarstw, służących wspieraniu procesów formułowania polityki rolnej i zarządzania gospodarstwem rolnym.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB